

F

Her er jobbene

Det er færre muligheter
i akademia enn før.
Torill Tverborgvik
traff likevel blink.

Essay

Gode ledere
sjefer ikke.

De vandrer sammen

Selv om NTL og Forsker-
forbundet går hver sin vei.

God gli

Hvordan kan du
få lønnsglidning?

A smiling man with short brown hair and a light beard is sitting in the driver's seat of a car. He is wearing a dark blue shirt and a seatbelt. The background shows the car's interior and a window looking out onto a bright, slightly blurred outdoor scene. On the left side of the image, there are several vertical blue rounded rectangular shapes of varying heights, resembling a bar chart or decorative elements.

Nordea

Medlemstilbud på billån fra Nordea

Som medlem av Forskerforbundet får du et av Norges beste billån, med rente fra 5,90 %

Søk lån til bil, MC og caravan på
nordea.no/billån

Priseksempel: Eff. rente 7,61 % kr 150.000 o/5 år.
Etableringsgebyr kr 2.200 kost. 29.726 tot. kr 179.726

- 4 Oljeutfasing**
Støtten til forskning på rene teknologier bør økes, sier NMBU-professor.
- 7 – Du må passe inn**
Kontroversiell forskning kan straffe seg. Det erfarte den danske sosialantropologen Sofie Danneskiold-Samsøe.
- 10 Jobb tross alt**
Det er trange tider i forskning og høyere utdanning. Møt noen som like fullt har fått ny forskerjobb.
- 20 Samtalen: Læring før næring**
Skal vi lage ting i Norge, må vi også lage ny kunnskap, mener Emma Østerbø, som leder en næringsklynge.
- 30 Forskning i fiksjonen**
Donna Tartt framstiller et mørkt akademia i romanen *Den hemmelige historien*. Hvor har hun hentet mystikken fra?
- 35 Vinnerloddet**
Hvordan kan skattehullene tettes? Det har forskere ved NMBU fått midler til å undersøke.
- 40 Essay**
«Du er ikke 'sjef' og mikrostyrer de ansattes forskning.» Svenn-Erik Mamelund skriver om god og dårlig forskningsledelse.
- 48 Gift med konkurrenten**
Ragnar og Lena har vært gift i 30 år, men er hovedtillitsvalgt for hver sin fagforening.
- 66 Inkvissisjonen**
25 spørsmål skriker etter svar i Forskerforums kviss.
- 68 Tilbakeblikk**
Da Robin Hood kom til Institutt for fredsforskning.
-
- 70 Eksperten svarer**
Hvordan kan du få lønnsglidning?
- 72 Kronikk**
Kunstig intelligens kan berike humaniora, men ikke erstatte den, skriver Mark O'Sullivan og Christian Thue Bjørndal.
- 74 Gjesteskribenten**
På 1870-tallet skulle anatomene i Oslo samarbeide på tvers. Historiker John-Peter Collett forteller om hvordan det gikk galt.
- 76 Debatt**
Den akademiske friheten står sterkt i Norge. Debatten om den bør ikke handle om arbeidsvilkår, skriver dekan Oddgeir Osland.

- 58 Jon W. Iddeng**
En kort introduksjon til Romerriket

- 60 Ann-Marie de Lange**
Kvinnehjernen. En hjerneforskers blikk på kvinners livsfaser

- 62 Kristin Armstrong-Oma**
Flokken. Historien om dyrene og oss fra istid til vikingtid

- 63 Odd Arne Westad**
Når stormen kommer. Stormaktskrig og historiens advarsler

- 64 Thomas Vidnes Hansen Hagen**
Oppreist. Historien om Sophies Minde og bevegelsehemmede i Norge

FORSKERFORUM

F

Ansvarlig redaktør:

Kjetil A. Brottveit, kjetil.brottveit@forskerforum.no

Redaksjonssekretær:

Julia Loge, julia.loge@forskerforum.no

Journalister:

Lina Christensen, lina.christensen@forskerforum.no

Ida Eritslund, ida.eritslund@forskerforum.no

Asle Olav Rønning, asle.olav.ronning@forskerforum.no

Utgiver:

Forskerforbundet, Postboks 1025 Sentrum, 0104 Oslo. 21 02 34 00

Kontakt redaksjonen:

redaksjonen@forskerforum.no

Annonser: Salgsfabrikken v/Wenche Huser Sund,

annonser@forskerforum.no. 906 16 307

Design: Dimitri Solvang-Kayambakis

Trykk: Ålgård Offset. Opplag: 21 295

ISSN: 0800-1715

Ved uteblitt blad, kontakt kundesenter@fagpressen.no.

Forskerforum arbeider etter Vær Varsom-plakatens regler for god presseskikk. Den som mener seg rammet av urettmessig publisering, oppfordres til å ta kontakt med redaktøren. Pressens Faglige Utvalg (PFU) er et klageorgan oppnevnt av Norsk Presseforbund som behandler klager mot mediene i presseetiske spørsmål opp mot Vær Varsom-plakaten. Norsk Presseforbund: pfu@presse.no. Forskerforum er medlem av Fagpressen.

Kjetil A. Brottveit
Redaktør i Forskerforum

Oppbemanning

Utruleg nok finst det eit alternativ til nedbemanning.

«Jeg har hatt midlertidige stillinger i forskningssektoren siden 2012. Det er hele tida et jag etter midler.» Vi kjenner historiene, som denne til Torill Tverborgvik. Nålauga som forskar er trangt. Dei som klemmar seg gjennom, ventar i årevis på fast stilling. Kutt og nedbemanning er tidas melodi ved universitet, høgskular og forskingsinstitutt: 60 prosent av dei tillitsvalde oppgjev at det er tilsetningsstopp ved eigen institusjon. Dette ifølgje rapporten «Trangere tider», utarbeidd av De Facto på oppdrag frå NTL.

Instituttet Norce kuttar 80 årsverk. Transportøkonomisk institutt har nyleg vore gjennom to nedbemanningsrundar. Folkehelseinstituttet, Havforskningsinstituttet, NIBIO og NOFIMA har redusert staben av forskarar. Lat meg òg nemne at museumssektoren kan vere utsett: Munchmuseet skal nedbemanne med om lag 20 årsverk.

I 2024 var det for fyrste gong registrert ein nedgang i talet på fagleg personale ved universitet, høgskular og forskingsinstitutt. Det går fram av SSBs Forskarpersonalregister, som har tal tilbake til 1970. Ifølgje same kjelde var det rekordmange som avla doktorgrad i Noreg i 2025, knappe 1900.

Det ser ut til å ha vore toppåret: I fjor haust melde Forskerforum om at 850 stipendiatårsverk hadde forsvunne i løpet av tre år. Samtidig var det om lag tusen færre årsverk ved statlege universitet og høgskular enn året før.

Nedgangen i talet på forskarar har fleire årsaker. Når det gjeld universitet og høgskular, peikar SSB på at den viktigaste faktoren er strammare økonomiske rammer. I SSB-artikkelen «Færre forskere ved universiteter og høgskolar i 2024» er det formulert på dette kjølige viset: «Politiske prioriteringar har medført endrede rammevilkår for sektoren.» Skal eg peike på eitt punkt då det snudde, vel eg bodskapen frå dåverande forskingsminister Oddmund Hoel seinsommaren 2024: Koronatiltaka i UH-sektoren skal fasast ut, og vi skal tilbake til normalnivået i 2019. «Det

vil bety færre tilsette dersom ikkje institusjonane finn andre inntekter», sa Hoel på Arendalsuka. Seinare fekk vi fasiten. I statsbudsjettet for 2025 fekk universitet og statlege høgskular ein realnedgang på 1,3 prosent. I budsjettet for 2026 var det nullvekst for universitet og statlege høgskular, men ressursmangelen går fram av posten med det tilforlatelege namnet «inndekning for nye satsinger». Satsing på mellom anna kvanteteknologi, tryggleik og beredskap vert henta inn frå andre fagmiljø.

For instituttsektoren har problemet vore stabilt og føreseieleg: svak grunnfinansiering og hard kamp om dei konkurranseutsette forskingsmidla. Institutta går ei i overkant spennande framtid i møte. Regjeringa skal i haust leggje fram ein strategi for ein heilskapleg instituttpolitikk. Sigrun Aasland, minister for forskning og høgare utdanning, heldt i mai ein tale på årskonferansen til Forskningsinstituttene fellesarena. Der skildra ho ein sektor i skvis, mellom anna på grunn av sterkare konkurranse frå universitet og høgskular og lågare forskingsbidrag frå næringslivet. «Derfor er status quo ikkje et alternativ. Derfor har vi satt i gang ein gjennomgang av instituttene. Poenget med denne er ikkje å redde instituttene. Poenget med denne er å sørge for enda bedre forskning som brukes.» Ho la vekt på at vi treng stor endringsvilje frå institutta framover.

Men det er no denne teksten skal ta ei positiv vending. I dette nummeret har vi leita etter kvar ein trass

*«Vi er ikkje trygge.
Kunnskap kan gå av moten.»*

alt kan finne fast jobb som forskar. Toril Tverborgvik, forskaren nemnd i starten, har etter mange år med mellombels tilsetjing fått jobb ved Kriminalomsorgens høgskole og utdanningscenter KRUS i Lillestrøm. KRUS kan tene som døme på éin av mekanismane som kan føre til oppbemanning: politiske endringar i utdanningssystemet. Utdanningskravet for tilsette i kriminalomsorga er heva til tre år, og då trengst fleire vitenskapleg og administrativt tilsette til å stå for utdanninga. Storsamfunnets behov ligg òg bak dei andre

døma på oppskalering vi fortel om: Sjukepleiarutdanninga ved Oslomet treng fleire folk. Forsvaret er tverrpolitisk tungt prioritert, noko som ligg bak ein stor auke ved Forsvarets forskningsinstitutt, som i år lyser ut om lag hundre stillingar.

I ei tid med ein ustabil tryggleiks-situasjon og vekt på totalberedskap vil eg likevel minne om at forskingas tunge, langsiktige verdi. Den er uavhengig av konjunkturar og kva emne som akkurat no er viktige. For vi er ikkje trygge. Kunnskap kan gå av moten. **F**

↓
Nora Othilie Ringdal (f.v.), Marie Oceane Pilskog og Ola Kristoffer Hoff har nyleg fått jobb på Forsvarets forskningsinstitutt. Sjå side 10–19.

FOTO: SKJALG BØHMER VOLD

– FANGA I FOSSILFELLA

Støtta til forskning på reine teknologiar bør aukast,
seier NMBU-professor Knut Einar Rosendahl.

Av Kjerstin Gjengedal

Noreg har mykje kompetanse på fossil energiutvinning, noko som kan vere eit hinder for grøne forskingsatsingar. Her ser vi boreplattforma Ocean GreatWhite blir slept forbi Kirkehamn i Flekkefjord i juni 2025.

FOTO: NTB

Korleis kan vi fase ut fossil energi på rettferdig vis? I slutten av april møttest 59 land i Santa Marta i Colombia for å diskutere dette spørsmålet. Landa har lenge prøvd å inkludere ein slik utfasingsplan i FN-klimaforhandlingane, men førebels utan hell. I mellomtida har dei starta ein eigen prosess, som skal vere eit tillegg til FN-prosessen, og som skal utarbeide konkrete, forskingsbaserte løysingar. Eit nytt internasjonalt vitskapspanel skal støtte prosessen. Noreg var representert ved statssekretær i Klima- og miljødepartementet Astrid Hoem, men har ikkje forplikta oss til konkrete bidrag.

– Vi tek med oss dei gode erfaringane og diskusjonane herifrå heim. Alle stader der ein møter andre land for å diskutere korleis vi raskare kan kome oss gjennom den energiomstillinga verda treng, er viktige, seier Hoem.

Vil ha sterkare styring

Forskerforum har tidlegare skrive om at det er eit skrikande behov for forskning på oljeutfasing. Fordrar det ei omlegging av forskingsfinansiering?

– I vår studie kjem landet betre ut dersom styresmaktene grip inn i fordelinga av forskingsressursar: Statleg støtte til forskning på petroleumsteknologi bør bli redusert, medan støtta til forskning på reine teknologiar bør aukast, seier professor Knut Einar Rosendahl ved NMBU Handelshøgskolen.

Saman med to kollegaer har Rosendahl modellert kva som kan skje når eit lite land med ein open økonomi og med verdifulle naturressursar – til dømes Noreg med oljen sin – rettar det meste av forskning og innovasjon inn mot framleis å utnytte denne ressursen i staden for å førebu seg på ei framtid der ressursen vil vere mindre etterspurd. Forfattarane omtalar dette som «fossilfella».

– Fossil energi er ikkje-fornybar, og vi veit at norsk produksjon vil falle, sjølv om vi ikkje veit kor raskt det vil skje. Og dersom verda etter kvart tek klimaproblema på alvor, vil etterspurnaden etter fossil energi falle. Så det er ikkje ei varig lønsam næring, seier Rosendahl.

↑

– Når marknaden tenkjer kortsiktig, kan styresmaktene gå inn og vri forskingsinnsatsen meir over på grøne løysingar med langsiktig potensial, seier Knut Einar Rosendahl.

FOTO: TOMMY NORMANN / NMBU

Stiavhengigheit

Dei viser til at det finst ein tendens til «stiavhengigheit» når det gjeld teknologiutvikling. Dersom ein har hatt stor suksess med eit bestemt teknologiområde og skaffa seg mykje kompetanse og kunnskap, vil ein ofte satse vidare langs same spor, sjølv når det finst gode argument for å satse på alternative teknologiar med større potensial.

– For umogne teknologiar, som ein del av dei grøne energiteknologiane, er det stort potensial for forbetringar, kostnadsreduksjonar og effektivisering samanlikna med dei meir mogne teknologiane, seier han.

– Marknaden fokuserer gjerne for mykje på det som løner seg her og no, og for lite på det som vil kunne løne seg i framtida. Då kan styresmaktene gå inn og vri forskingsinnsatsen over på meir grøne løysingar.

Førebels verkar det som norske styresmakter satsar på å ri begge hestane samstundes, både den fornybare og den fossile, meiner han.

– Forskingsrådet har store program både innanfor olje og gass og innanfor grøne teknologiar og

rein energi. Det er inga tydeleg prioritering. Vår studie tilseier at det kan vere lurt å satse meir på den framtidige grøne teknologien, seier Rosendahl.

Energikrise kan gje omstilling

Studien vart utført før Iran-krigen og blokaden av Hormuzstretet, som i skrivande stund er i full effekt og har ført til global energikrise. Fleire har hevda at i denne situasjonen bør Noreg tvert imot dyrke rolla vår som ein trygg og stabil leverandør av fossil energi til ein oljetørst verdsmarknad.

– Eg tykkjer ofte argumentet om energitryggleik blir overdrive, i alle fall når ein vel å opne nye leiteområde som har veldig lang tidshorisont, seier Rosendahl.

– I Europa er det stadig større dreining mot fornybar energi, og med denne krisa snakkar ein endå meir om å få fortgang i den grøne omstillinga og basere seg meir på heimeprodusert energi. Å fase ut fossil energi vil vere ein vinn-vinn-strategi for Europa. Så eg tenkjer at energikrisa berre framskundar den grøne omstillinga som uansett kjem. Då kan fossilfella vi peikar på, potensielt kome raskare.

Vente og sjå

I kva grad går forskingsfinansieringa til å forlenge eller forlate oljealderen, og kva er konsekvensane for forskinga av samarbeid med, og finansiering frå, oljeindustrien? Det har forskarar ved NTNU gjort eit forsøk på å finne ut gjennom intervju med forskarar og industriaktørar, og analysar av politiske dokument. Dei finn at forskingspolitikken på dette området har gått frå å vektlegge effektivisering og ressursutnytting – korleis få mest mogleg ut av oljefelta – til å handle meir om korleis ein kan balansere oljeavhengigheita med større miljøomsyn. Både politikken og tilhøyrande forskingsatsingar anerkjenner at det skal skje ei omstilling vekk frå oljeøkonomien, men er prega av ei vente-og-sjå-haldning snarare enn offensiv satsing på det som skal kome etterpå. Likevel kan dei ikkje slå fast at det er samarbeid med oljesektoren som har ført til den forskingsmessige stiafhengigheita dei ser tendensar til.

Oljesektorens rolle i forskning har vore under debatt i mange år, særleg i form av kritikk av den

såkalla Akademia-avtalen, som er ein avtale mellom Equinor og dei største universiteta om forskingssamarbeid og finansiering.

– Forskarar og industriaktørar kan ha ulike motivasjonar for samarbeid. Basert på materialet vårt opplever eg at dei har gjensidig interesse av å styrke fagmiljøet. Samtidig handlar det om å prøve å finne ein felles grunn der ein har ulike strategiar og ønske, seier stipendiat i NTNU-prosjektet, Nora Kristiansson.

– I 2026 burde det ikkje vere radikalt eller kontroversielt å seie nei til oljepengar.

GINA GYLVER

Ber om oljefrie universitet

Ei kartlegging Khrono gjorde i 2023, viste at Akademia-avtalen berre utgjer ein del av den totale summen oljeselskap sprøytar inn i akademia. Den grønne studentbevegelse har gjort nettopp kampen mot oljefinansiering til si kjernesak. Den partipolitisk uavhengige rørsle vart starta hausten 2025 av klimaengasjerte studentar, og er no landsdekkande.

– Vi prøver å lage vår eiga kartlegging av kor mykje pengar det er snakk om, ikkje berre i Akademia-avtalen, men òg til studentkonkurransar, karrieredagar, reklamestunt, bistillingar og så bortetter, seier jusstudent Gina Gylver, ein av initiativtakarane til studentrørsle.

Gjennom kampanjen «Oljefri» inviterer dei organisasjonar tilknytte forskning og utdanning til å erklære at dei korkje vil ta imot pengar frå oljeselskap eller leggje til rette for arrangement som promoterer oljeindustrien. Mange har signert, men førebels ingen utdanningsinstitusjonar.

– I 2026 burde det ikkje vere radikalt eller kontroversielt å seie nei til oljepengar. Og samarbeid betyr noko: Equinor brukar jo desse pengane fordi dei får mykje tilbake. Vi vil at rektorane og andre i akademia skal reflektere over kva vi gjev dei, seier ho. **F**

– UNIVERSITETENE ER KONFORME

Sofie Danneskiold-Samsøe vil forske på, undervise i og snakke om sosial kontroll og æreskultur. Det er lite populært på høyskolen i København, der hun jobber.

Tekst og foto: Julia Loge

Jeg opplever at universitetet er ideologisk konformt. Du lærer raskt at hvis du skal avansere, så må du passe inn. Da kan du ikke si noe kontroversielt.

Men sosialantropolog Sofie Danneskiold-Samsøe har gått mot strømmen. Hun har forsket på æreskultur i årevis. Helt fra starten har forskerkollegaer stilt spørsmål ved å forske spesifikt på vold mot kvinner i etniske minoritetsfamilier fordi de mener det demoniserer innvandrermenn og forsterker stereotyper.

For to år siden toppet det seg. Da startet kollegene hennes på sosialrådgiver-utdannelsen ved Københavns Professionshøjskole en underskriftskampanje for å ta avstand fra hennes uttalelser.

Anerkjente et problem

– Jeg oppfattet det som en kampanje og uttrykk for en kanselleringskultur: Jeg skulle ikke si det jeg sa.

Hva var det som var så kontroversielt? I april 2024 ville en journalist undersøke en påstand fra en sosialdemokratisk politiker om at stu-

denter med verdier som undergraver danske lover, undergraver samfunnet innenfra. Politiker Fredrik Vad nevnte både Københavns Professionshøjskole og sosionomer, og journalisten kontaktet Danneskiold-Samsøe.

Danneskiold-Samsøe bekreftet: «Det er ingen tvil om at problemet eksisterer.» I et intervju i radiokanalen P1 utdypet hun og sa at noen studenter i sine framtidige jobber potensielt kan bidra til at «normer som står i strid med dansk lovgivning, kommer til å overstyre dansk lovgivning».

Forskere som mellomlag

Forskerforum møter Danneskiold-Samsøe rett etter at hun og et par kollegaer gikk i land fra danskebåten. Hun er i Oslo som en av tre nominerte til Shabana Rehmans ærespris, som går til noen som «neker å la det behagelige gå foran det som er sant», ifølge juryleder Anine Kierulf. Under prisutdelingen beskrev Danneskiold-Samsøe akademia som et «mellomlag» som forsøker å dempe den polariserte danske innvandringsdebatten. – Det er et ideologisk grunnlag som handler om å beskytte de svake. Men det skal ikke forskere ta hensyn til når de beskriver verden, sier hun. Prisen gikk for øvrig til filmskaperen Deeyah Khan.

Skaper vitenvakuum

Danneskiold-Samsøe mener det kan gå så langt som at forskere skriver om oppdraget når politikere ber dem undersøke ubehagelige tema.

For noen år siden kritiserte hun og kollega Bo Wagner Sørensen en rapport om sosial kontroll i etniske minoritetsmiljøer. Danneskiold-Samsøe reagerte på at forskerne spurte om ære direkte fordi de som lever med æresnormer, ikke nødvendigvis ser det selv.

– Det var mange sitater i rapporten, og der kunne vi se mye underforstått æreskultur. Men det hadde forskerne ikke blick for, sier Sørensen.

Selv om det finnes flere fortellinger om sosial kontroll i området som ble undersøkt, var konklusjonen at det ikke var sosial kontroll motivert av æresnormer.

– Det skaper et vitenvakuum, sier Danneskiold-Samsøe.

– Konsekvensen av berøringsangsten er at vi

– Noen ganger gjør forskningsresultater vondt.

SOFIE DANNESKIOLD-SAMSØE

↑
Sofie Danneskiold-Samsøe arbeider ved Københavns Professionshøjskole, som utdanner blant annet lærere, jordmødre og sykepleiere.

FOTO: IMAQ, CC BY-SA 4.0

som samfunn ikke kan ha en åpen samtale. Det hemmer tenkningen. Og det er katastrofalt for samfunnet, men særlig for forskingen. Hvis ikke forskningen er fri, er samfunnet heller ikke fritt.

Hun mener utfordringen ligger i å peke på hvilke konkrete kulturelle bakgrunner og religiøse dogmer som motiverer negativ sosial kontroll og vold.

– Jeg opplever det som tabu, men jeg insisterer på å snakke om det. Det kan bli en lave forventningers rasisme når man gir en positiv særbehandling for å beskytte noen befolkningsgrupper fordi man tenker at de er særlig sårbare.

Svikter tre grupper

Danneskiold-Samsøe mener at hvis forskere ikke kan forske på negativ sosial kontroll, det hun kaller kulturens skyggeside, svikter de lærere, jordmødre, sosialarbeidere og andre fagfolk som møter fenomenet.

– Vi har et kjempansvar. Det forskerne jobber

med, siver ut til alle andre i samfunnet fordi det er det som blir undervist på profesjonsfagene. Hvis vi ikke beskriver fenomenet, står de alene med å forstå hva som står på spill, og finne handlingsmuligheter.

Da svikter de også ofrene og studentene sine, fordi de får en ensidig forståelse av hva som står på spill.

– Når man ikke kan snakke om kultur eller religion, finner man alle mulige andre forklaringer, som sosiokulturelle forhold, migrasjonshistorie, rasisme og minoritetsstress.

Hun ser berøringsangst helt inn i retningslinjene for utdannelsen av sosionomer og sosialrådgivere, fordi de ikke omtaler kulturforskjeller og kulturkonflikter.

– Samtidig kommer mange av studentene våre fra kulturer der ære er viktig, men det tas ikke opp som et pedagogisk tema. Hvis man ikke adresserer problemet spesifikt, får man ikke gjort noe med det, fordi det er så underforstått eller så integrert i studentens selvforståelse.

Hun savner også temaet i utdannelsens arbeid med kritisk selvrefleksjon. En student som mener at barnevernet ikke bør ta barn ut av muslimske familier, blir ikke nødvendigvis utfordret på dette.

188 skrev under

Det var disse holdningene Danneskiold-Samsøe snakket med journalistene om etter politiker Fredrik Vads tale om integrering i 2024. Avisoppslaget ble til et intervju i radio, og kollegaer ved høyskolen satte frokostkaffen i halsen. «HASTER!» sto det i emnefeltet på en e-post som ble sendt ut til alle høyskolens ansatte. Danneskiold-Samsøe satt på trikken og åpnet e-posten. Hun tenkte den handlet om en alvorlig ulykke, kanskje brann, men i stedet så hun sitt eget navn gjentatt gang på gang nedover teksten.

– Jeg var forberedt på kritikk, men jeg hadde ikke sett for meg en underskriftsinnsamling. Det er en helt annen tilnærming enn den vi er vant til, hvor det er argumentet som teller, ikke hvor mange som stiller seg bak.

Til sammen skrev 188, en tidel av kollegaene hennes, under på en tekst som ble publisert i avisen Information.

Danneskiold-Samsøe tenker også på alle de

andre som har observert internjustisen:

– Det er viktig for meg at de kan se at det ikke bringer meg til taushet, sier hun.

Noen har uttrykt støtte, og Danneskiold-Samsøe mener de, i likhet med henne, har fått represalier, som at de har blitt stengt ute fra forskningsgrupper.

– Det bidrar til ytterligere frykt når de opplever å risikere sin egen karriere bare ved å vise sympati og støtte til en kollega som står alene. Stigmaet smitter.

Konforme universiteter

Shabana-prisen deles ut av Nettavisen og organisasjonen LIM (Likestilling, integrering og mangfold), som jobber med integreringsspørsmål basert på liberale verdier. LIM-leder Sarah Gaulin roste Danneskiold-Samsøes prosjekt under prisutdelingen.

– Vi har altfor få forskere i Norge som tør å gå inn i æreskultur og sosial kontroll. Vi trenger å legge bort berøringsangsten, sa Gaulin.

Gaulin forteller at de også har erfaring med at det er enkelte i hjelpeapparatet som støtter sosial kontroll, slik at bekymringsmeldinger til barnevernet bagatelliseres og henlegges.

– Vi ser at det går igjen hele tiden, sier hun til Forskerforum.

Når LIM prøver å bistå i saker, opplever også Gaulin at hun mangler forskning å vise til, for eksempel på konsekvenser av religiøs tildekning, for å beskytte barns rettigheter.

– I stedet for å gå inn i det som er problematisk, velger forskere å framheve det positive. Senest i vår kom det en rapport om positive sider ved koranskoler, selv om vi vet at det er negativt for mange unge.

Gaulin er også kritisk til forskere som prøver å omtale æresvold som familievold, fordi det er et mye større apparat som planlegger og utfører æresvold enn familievold. Ifølge Gaulin er det stadig flere unge som kontakter hjelpeapparatet etter pandemien, samtidig som forskningen får det til å se ut som om det går bedre enn det gjør.

– Man gjør miljøene en bjørnetjeneste, noe som blir en veldig stor belastning for ofrene. De opplever å bli sviktet. Det er ikke stigma man skal bry seg om, men at barn skal føle seg trygge, sier Gaulin. **F**

Endelig fast jobb

Torill Tverborgvik fant drømmejobben.
Det er muligheter i akademia,
tross trange tider.

Tekst: Asle Olav Rønning. Foto: Skjalg Bøhmer Vold

I store deler av akademia er det trange tider. Hel eller delvis ansettelsesstopp preger mange virksomheter. Antall årsverk ved universiteter og høyskoler har falt siden 2023. Flere forskningsinstitutter har nedbemannet ved hjelp av sluttpakker. Tall fra Nav tyder på kraftig nedgang i antall ledige stillinger.

Likevel er det i deler av sektoren økt aktivitet, styrket faglighet og behov for flere ansatte. Forskerforum har besøkt tre institusjoner som er i vekst. Tilfeldigvis er alle tre på Romerike. Først ut er institusjonen som utdanner de som skal jobbe i fengsler og den øvrige kriminalomsorgen.

– Det er så spennende å være her nå, blant annet fordi vi er så mange nye. Mye blir snudd opp ned på, sier førsteamanuensis Torill Tverborgvik.

I september i fjor begynte hun i sin nye stilling ved Kriminalomsorgens høyskole og utdanningscenter KRUS i Lillestrøm. Dagens toårige utdanning av fengselsbetjenter skal endres til en treårig bachelor i straffegjennomføring. Det krever en økning i staben, og Tverborgvik er en av de nyansatte.

Dette er første gang 48-åringen med bred forskerbakgrunn har fast ansettelse i akademia. Hun har utdanning innen biologi i bunn, doktorgrad i sosial epidemiologi og har forsket på levekår, rus og kriminalitet. For hennes del begynte de trange tidene allerede i 2016.

– Da fikk Folkehelseinstituttet kutt i antall

stillinger, og jeg mistet min prosjektstilling der. Jeg har hatt midlertidige stillinger i forskningssektoren siden 2012. Det er hele tida et jag etter midler. I hele min karriere har jeg hatt prosjektmidler av to års varighet, sier hun.

– En av få høyskoler som vokser

Treårig utdanning for ansatte i kriminalomsorgen ble foreslått i en offentlig utredning allerede i 1984. I fjor ble det endelig gitt politisk klarsignal, gjennom regjeringens stortingsmelding om sektoren.

Rektor Johannes Elgvin ved KRUS sier at antallet ansatte har økt fra 62 da han begynte i 2024, til over 90 nå.

– I år skal vi ansette sju til ti nye vitenskapelig ansatte og to–tre i administrative stillinger. Det blir nok ytterligere mellom fem og ti nye ansatte i 2027 også, sier han.

Elgvin peker på at det ikke blir full effekt av overgangen til treårig utdanningsløp, målt i antall studenter, før noen år fram i tid. Hvor mange nye ansatte som til slutt trengs, skal vurderes underveis. Rektoren understreker at det blir lagt vekt på forskerkompetanse i de vitenskapelige stillingene, og at det settes av tid til både undervisning og forskning.

– I fjor hadde for første gang mer enn 50 prosent av de vitenskapelig ansatte førstekompetanse eller høyere, sier han.

Nylig fikk høyskolen også tilsagn om sitt første forskningsprosjekt finansiert av Forskningsrådet.

– Er det mange som søker på de ledige stillingene?

– Ja, heldigvis. Vi vet ikke om det henger sammen med situasjonen i andre deler av universitets- og høyskolesektoren. Men det er naturlig å tenke seg det. Vi er en av få høyskoler som vokser, sier han.

– Er dere litt ukjent for de som kan være kvalifisert?

– Ja. Men det prøver vi å gjøre noe med.

Samtidig med endringene skifter KRUS nå navn til Høyskolen for kriminalomsorgen. En stund framover vil begge navn være i bruk. KRUS har vært underlagt Kriminalomsorgsdirektoratet. I motsetning til dette blir den nye Høyskolen for kriminalomsorgen en selvstendig høyskole med eget styre.

FOTO: CHRISTINE VATTNØY

– *Vi er en av få høyskoler som vokser.*

JOHANNES ELGVIN,
REKTOR VED KRUS

↑

– Jeg ville gjerne tilbake til undervisning, sier førsteamanuensis Torill Tverborgvik ved KRUS. Hun har lenge kun jobbet med forskning. Her diskuterer hun nye fagplaner med aspiranter på dagens fengselsbetjentutdanning.

Markert nedgang i ledige stillinger

Hvordan ser det ut i resten av akademia? Tall fra Nav over ledige stillinger ved universiteter og høyskoler (instituttsektoren er ikke inkludert) viser en markert kraftig nedgang fra 8532 utlysninger i 2021 til 4967 i fjor. Det betyr 3500 færre utlysninger årlig.

Nedgangen omfatter alle typer stillinger, både vitenskapelige, administrative og tekniske.

Navs oversikt lages ved å hente inn data fra publiserte stillingsannonser fra flere kilder, noe som blant annet kan gjøre at noen utlysninger registreres dobbelt.

– Usikkerheten i datagrunnlaget nyanserer bildet noe, og må hensyntas i tolkningen av den

kraftige nedgangen, skriver Othelie Ree Harangen, fag- og leveranseleder for arbeidsmarkedsstatistikk i Navs kunnskapsavdeling i en e-post.

Hun slår likevel fast at den registrerte nedgangen i antall ledige stillinger ved universiteter og høyskoler er mer markant enn for andre deler av samfunnet.

Under pandemien kom det ekstra bevilgninger til sektoren, noe som kan ha gitt en økning i antall i nye stillinger i 2020 og 2021. Ideelt sett burde man sammenlignet med perioden før pandemien. Navs ubrutte dataserie med sammenlignbare tall går imidlertid bare tilbake til 2021, slik at det er vanskelig å sammenligne med tidligere år.

En annen datakilde, Database for statistikk om

↑

Som sykepleier ved ortopedisk klinikk på Haukeland universitetssykehus fikk Tesfaye Hordofa Leta anledning til å delta i forskning. Det var starten. Nå er han førsteamanuensis ved Oslomet.

høyere utdanning (DBH), viser at antall utførte årsverk i sektoren nådde en topp i 2023, før det falt i 2024 og 2025. DBH har ikke data for nyansettelser.

Tall Forskerforum har hentet inn fra noen av de største universitetene, viser et sammensatt bilde. Universitetet i Bergen har nesten hatt en halvering i utlysninger av nye stillinger, fra 1198 utlysninger i 2021 til 694 i 2025. Nedgangen er markant for alle typer stillinger.

Universitetet i Oslo har også en nedgang, fra en topp på 1370 utlysninger i 2022 til 941 i 2025. UiT Norges arktiske universitet hadde derimot i 2025 en forsiktig økning sammenlignet med de tre foregående åra: 493 utlyste stillinger. Norges største universitet, NTNU, har ikke samlede tall tilgjengelig. Det har heller ikke Oslomet.

Sykepleierutdanning i vekst

På en tilfeldig valgt dag i mai i år lå det i overkant av 50 faste undervisnings- og forskerstillinger i universitets- og høyskolesektoren utlyst på Navs jobbportal arbeidsplassen.no (administrative og tekniske stillinger er ikke omfattet).

Nesten halvparten av de ledige stillingene var innen helsefag og medisin, med sykepleierutdanning som det største enkeltfaget.

Sykepleierutdanningen ved Oslomet er den største i landet målt etter antall studenter, og er blant dem som har gjort nyansettelser det siste året. I høst øker antallet studenter ytterligere, blant annet med et nytt deltidsstudium på Kjeller. Kjeller ligger i Lillestrøm kommune, men litt utenfor kommunesenteret.

En av de som tar imot de nye studentene, er førsteamanuensis Tesfaye Hordofa Leta (49), som begynte ved Oslomet i fjor høst. Han kom da fra en tilsvarende stilling ved sykepleierutdanningen ved VID vitenskapelige høyskole i Bergen.

Han er selv utdannet sykepleier, har deretter tatt mastergrad og doktorgrad, og har forsker-erfaring fra Norge og USA.

– Innen sykepleie kan jeg jobbe på mange ulike måter, med både veiledning i praksis, undervisning på campus og forskning. Det jeg hører fra venner og tidligere kollegaer er at det er vanskeligere å få jobb utenfor sykepleierutdanning, sier Leta.

Hans forskning er innenfor muskel- og skjelettlidelser. Leta leder nå blant annet et forskningsprosjekt finansiert av Helse Sør-Øst som ser på ulike typer hofteproteser. Målet er å forbedre kvaliteten på behandlingen.

– Det er 11 000 førstegangs hofteoperasjoner i Norge årlig. Ikke alle fungerer like godt, sier Leta.

Det var nettopp flere muligheter innenfor forskning som gjorde det attraktivt å komme til Oslomet. Å arbeide innen sykepleierutdanning gir generelt gode muligheter for å koble teori og praksis.

– Du kan kombinere undervisning og forskning og formidle til studentene hva du forsker på, sier Leta.

Rett fra doktorgrad til forsker

Et steinkast fra Oslomets campus på Kjeller ligger Forsvarets forskningsinstitutt (FFI). I fjor lyste FFI ut ikke mindre enn 160 stillinger. I år blir det cirka 100. Dette omfatter alle typer stillinger. Økt satsing på militært rettet forskning og utvikling (FoU) er en del av det brede politiske forliket om styrking av forsvarssektoren fram mot 2036.

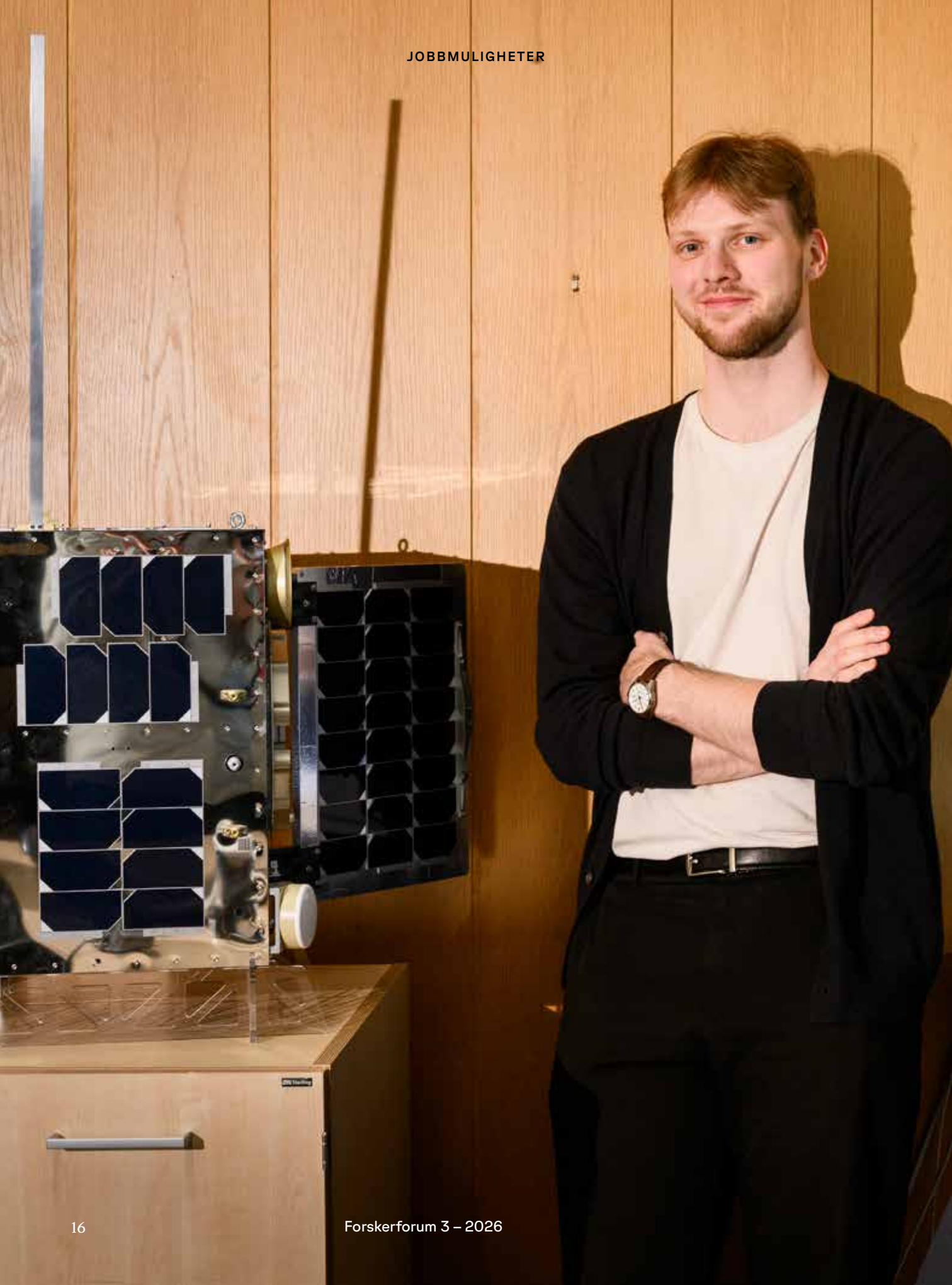
FFI var lenge det tredje største forskningsinstituttet i Norge, etter Sintef og Norce. Det siste året har Norce kuttet betydelig i antall ansatte, mens FFI vokste. Nå er FFI nest størst.

En av de sist ansatte er Nora Othilie Ringdal (29), som disputerte med sin doktorgrad ved NTNU i januar. I mars var hun på plass som forsker ved FFI med IT-systemer som arbeidsfelt.

– Jeg kom rett fra en doktorgrad om IT-systemer og hva som skal til for å få Helseplattformen til å fungere. Stillingsutlysningen ved FFI traff meg veldig godt, sier hun.

– Jeg kjenner mange som har sendt mange søknader, så jeg er heldig.

NORA OTHILIE RINGDAL, FORSKER VED FFI

– Jeg visste allerede et halvt år før jeg var ferdig ved NTNU at jeg skulle begynne her, sier Ola Kristoffer Hoff, som har satellitter som arbeidsfelt ved FFI. Her med modeller av satellitter som brukes til overvåking av skipstrafikk i nordområdene.

I fjor lyste FFI ut 160 stillinger.
Tre av dem ble kapret av (f.v.)
Nora Othilie Ringdal, Ola Hoff
og Marie Océane Pilskog.

Ringdal sier at det er veldig positivt å komme inn i et så kompetent fagmiljø som det FFI representerer. Hun visste allerede da hun disputerte, at stillingen ved FFI ventet på henne.

– Jeg kjenner mange som har sendt mange søknader, så jeg er heldig, sier hun.

Forskerforum møter også to andre nyansatte i forskerstillinger ved FFI, Marie Océane Pilskog og Ola Kristoffer Hoff (begge 25). Pilskog arbeider med sensor- og overvåkingssystemer, og Hoff har satellitter som arbeidsfelt.

Han jobber med styringssystemene som skal gjøre det mulig å kommunisere med satellittene etter at de er skutt opp.

– Det er veldig interessant arbeid, sier Hoff, og viser til en sterk trend med stor interesse fra både sivilt og militært hold for mulighetene som ligger i verdensrommet.

Både Pilskog og Hoff gikk rett fra fullførte masterstudier til FFI. De peker begge på at instituttet har et bredt spekter av forskningsoppgaver å velge mellom på tvers av ulike fag. Det gir mange utviklingsmuligheter for den enkelte.

– Jeg er ganske sikker på at jeg vil satse på en forskerkarriere, sier Pilskog.

Hvor mange nye kollegaer de vil få i åra som kommer, er ikke klart. Maren Kristine Moen, direktør for strategisk utvikling og virksomhetsstyring, sier at det blir bestemt av Forsvarets behov for oppdrag innen forskning og utvikling (FoU). Ulike enheter i Forsvaret bestiller sine FoU-oppgaver hos FFI.

– Vi er Forsvarets forskningsinstitutt. Forsvarets

behov styrer. Avdelingen vår gjør sine vurderinger av behov for vitenskapelig kompetanse og kapasitet, og så triller det ut utlysninger, sier Moen.

Det er også et generasjonsskifte ved at mange erfarne ansatte går av med pensjon.

– Jeg skal bli her i lang tid

Tilbake i Lillestrøm sentrum reflekterer Torill Tverborgvik ved KRUS over arbeidet med å være med på å utarbeide planene for et helt nytt treårig utdanningsløp for de som i framtida skal arbeide i fengslene og den øvrige kriminalomsorgen.

– Jeg gleder meg til å se tilbake om fem år og se hva slags reise vi egentlig har vært med på, sier hun.

Bakteppet er alvorlig. Tverborgvik har i egen forskning vært med på å vise at de som soner i norske fengsler, i økende grad sliter med rusproblemer og psykiske lidelser. Denne nye virkeligheten er en del av bakgrunnen for at utdanningsløpet utvides til tre år.

I tillegg til å være glad for å ha landet en fast stilling er Tverborgvik entusiastisk på vegne av høyskolen og kollegaene. Stillingen som førsteamanuensis innebærer en kombinasjon av forskning og undervisning som passer henne godt.

Det samme gjør det faktum at de som utdannes ved høyskolen, skal ut i en profesjon som fyller viktige oppgaver i samfunnet.

Tverborgvik er ganske sikker på at hun har havnet på rett hylle.

– Jeg ser for meg at jeg skal bli her i lang tid, sier hun. **F**

→

– Det er helt fantastisk å få fast stilling, sier Torill Tverborgvik, etter en lang karriere preget av toårige forskningsprosjekter. Nå har hun funnet drømmejobben.

Gjør det sjøl

I en utrygg verden kan vi ikke lenger stole på at andre lager dingsene våre. Da trenger vi kunnskap, mener «industrifluenser» Emma Østerbø.

I mange tiår har vi levd i en forestilling om at fabrikkarbeideren i Vesten er en utdøende rase, erstattet av «kunnskapsarbeidere», mens dingsene våre skulle produseres i andre land. Nå har denne globaliseringshistorien slått sprekker uhyggelig raskt. Først begynte vi å bekymre oss for at de stadig smartere produktene fra Kina var en sikkerhetsrisiko. Så viste det seg at det samme kunne gjelde produkter fra USA. Og til sist har det økende internasjonale konfliktnivået rokket ved selve idealet om fri og uhindret flyt av varer og arbeidskraft.

Emma Østerbø¹ befinner seg midt i denne omveltningen, og har i flere år jobbet ved «Katapultsenteret» i fabrikkområdet på Raufoss², der den tradisjonsrike industrien skal utvikles med moderne kunnskap.

– Det er gøy at det endelig er medvind for at Europa igjen skal ha industrielle verdikjeder, selv om det er på grunn av litt triste omstendigheter i verden. Nå som «den dype freden» ikke finnes lenger, blir det igjen viktig å lage ting av hensyn til resiliens. Og i Norge kan vi ikke konkurrere på billig arbeidskraft, så da må vi gjøre ting smartere. Vi må generere ny kunnskap.

– *Er ikke kunnskap også en flyktig verdi i dag?*

– Hvis vi bare utvikler kompetanse, er det ingenting som forankrer den i Norge. Men hvis vi også utvikler en ny metallpressteknologi og investerer i en metallpresse, vil den stå her i alle fall de neste 50 åra.

1 Mangeårig leder for Manufacturing Technology Norwegian Catapult Centre (MTNC) og nåværende klyngeleder i NCE Manufacturing. Jobber med å koble vareproduksjon med relevant kunnskap, og som «industrifluenser» med å påvirke norsk politikk på vegne av vareindustrien. Utdannet som eksportingeniør ved Høgskolan i Skövde innen automatiseringsteknikk, master i prosjektledelse fra NTNU. Tidligere har hun jobbet ved SINTEF og ved Moelven industrier.

2 NCE Står for Norwegian Centres of Expertise og stammer fra Innovasjon Norges klyngeprogram, som industriklyngen på Raufoss er del av siden 2004. Initiativet skal koble industribedrifter sammen med relevante forskningsmiljøer og kompetansetilgjenger.

– Da vi startet opp et kvinnettverk her i 2008, var det nesten ingen kvinnelige ledere og andre forbilder i industrien. Nå er det veldig mange flere jenter som søker de industrielle utdanningene på videregående, sier Emma Østerbø.

Ifølge Østerbø representerer den vesle Toten-byen Raufoss en «genial kombinasjon av kompetansemiljøer».

– Du har forsvarssektoren som betaler for de store kompetanseløftene innen materialutvikling, og så kommer det også sivile markeder til gode.

I Katapult-lokalene får vi se blant annet støtfangere og hjuloppheng i aluminium – populære lettvektprodukter i elbilproduksjon. Det meste er komponenter, men innimellom noe som den alminnelige forbruker vil kjenne igjen, som en propan-tank i glassfiberarmert polymer.

– Teknologien kommer egentlig fra rakettmotorteknologi. Og så er materialet tatt i bruk sivilt og produksjonen effektivisert. Hvert tiende sekund kommer det en sånn ut av en fullautomatisert produksjonslinje nede i høgget her. Det er nettopp den kombinasjonen av innovasjon på materialer og produktivitet som gjør at vi fortsatt har industri her på Raufoss. Hvis vi kombinerer kompleksiteten til Kongsberg-industrien, som innoverer mye på komplekse systemer for forsvar, fly og offshore, med produktiviteten til Raufoss-industrien, som klarer å lage bildeler som er konkurransedyktige også på pris, da har Norge noe å leve av etter oljen.

Katapult-senteret er også åpent for gründere som vil ta sine ideer til lønnsom produksjon. Delvis fungerer det som en slags opplæring i strømlinjeforming av produksjon. Her kan besøkende for eksempel prøve ut en mini-fabrikkhall drevet etter Lean-metodologien³. Østerbø viser fram produktet Wheely, som ser ut som en forsterket, rullende stekespade, et produkt som skal gjøre det lettere å skifte hjul på bilen.

– Opphavsmannen kom til oss med noe som lignet mer på en sekketralle, med fire komponenter og 14 skruer. Vi måtte endre det til noe som kan produseres rasjonelt – en hoveddel som er sprøytetøpt i glassfiberarmert plastmateriale, og så bare to hjul som monteres etterpå.

Østerbø mener det er en fordel også for utenlandske investorer å ha både materialforskere og automatiseringsingeniører i samme nabolag.

– Våre forskere på universitetene, SINTEF og andre forskningsinstitutter er i front i sine forskningsfelt. Og siden det er relativt små miljøer, er det ganske enkelt å få disse personene til å møtes og få tillit til hverandre. I Tyskland har hver bedrift en spesialisert metallurg på atomnivå på aluminium. Men her hos oss deler bedriftene på kunnskapen.

– *Er det ikke en motsetning mellom konkurranse og kunnskapsdeling?*

– Industrien her kan konkurrere i vidt forskjellige markeder, selv om man bruker samme kunnskap. Fordi det vi selger her, er ikke metallurgi, men hjuloppheng og støtfangere.

³ Lean er en produksjonsfilosofi, utviklet i Toyotas fabrikker i etterkrigstida, som spredde seg til Vesten på 80-tallet. En sentral idé er å fjerne all sløsing og effektivisere bruk av tid og ressurser, formulert i prinsippene: «Produser bare det som trengs, når det trengs. Korrigjer avvik øyeblikkelig. Gi arbeiderne makt til å forbedre prosessen.»

↑ Colic Button® er et produkt som bruker lyd for å roe ned barn med kolikk. – Gründeren er en fembarnsmor. Hun kunne alt om barn med kolikk, men lite om industriell produksjon – som at det er altfor tidkrevende å bruke fire skruer for å feste komponentene sammen. Nei, du må stable dem, og så klaske det i hop, sier Emma Østerbø.

FOTO: COLIC BUTTON

4 Nammo er et internasjonalt selskap som leverer produkter til forsvars- og romfartsindustrien. Selskapet har sin opprinnelse i Raufoss Ammunisjonsfabrikker, som opprinnelig ble etablert for å lage patroner til den norske hæren. Den norske staten eier fortsatt halvparten av selskapet.

På sosiale medier titulerer Østerbø seg som «industrifluencer». En av de viktigste jobbene som «industriens representant» har vært å snakke med politikere og sørge for at de forstår behovet for strøm – av hensyn til både vareproduksjon og sikkerhet.

– Kanskje først og fremst sikkerhet. Hvis vi får postadresse i Russland, kan vi glemme mye av det andre vi driver med. Og her har vi en stor forsvarsprodusent, Nammo, som skal bygge mellom 10 og 20 nye bygg, inkludert fabrikker og kontorbygg.⁴

– Du mener at strømtilgangen sikrer utbygging av forsvarsprodusentens anlegg, og at disse anleggenes produksjon er med på å sikre at vi ikke blir okkupert av russerne?

– Ja. Og for meg som klyngeleder er jobben å sikre rammebetingelsene for industrien. Nammo kan ikke bruke masse tid på å sikre seg strøm når de har stort trøkk på å få levert varer til sine kunder.

– Men også bortsett fra det militærindustrielle komplekset, er det et sikkerhetsaspekt ved å ha egen vareproduksjon?

– Ja, når verdikjeder er veldig globale, er det også blitt få aktører som har monopol. Mange kritiske mineraler og medisinske virkestoffer kommer for eksempel fra Kina. Hvis Kina slutter å sende det ut, har vi ikke forutsetninger for å produsere kritiske komponenter og medisiner. Slik konsentrasjon er ikke gunstig for noen, spesielt ikke i urolige geopolitiske tider.

– Ser du også noen sammenheng mellom mer lokal produksjon og miljøhensyn?

– Jeg synes det er veldig positivt at samtidig som EU er mer opptatt av forsvar og sikkerhet, har de ikke slakket noe av på den grønne omstillingen. Hvis de globale verdikjedene i noen grad erstattes av mer regionale kjeder på hvert kontinent, kan det føre til bedre kontroll på innsatsfaktorene, så det ikke blir så mye sløsing underveis. Det er helt forkastelig at halvparten av alle klær som produseres i verden, aldri kommer til kundene, men dumpes i produksjonsprosessen. Tenk om vi skulle produsert dobbelt så mange hjuloppheng som vi trengte.

På sin nettside kommuniserer industriparken ivrig at «det grønne skiftet skjer på Raufoss», og løfter fram prosjektet «Planet 2030», der industriparken og klyngen i samarbeid vil bevise at industriell produksjon kan gjøres klimanøytral. Men hva betyr egentlig det?

– Industriproduksjonen tar et råstoff og lager et produkt, så den vil alltid ha et fotavtrykk. Men om man bruker overskuddsenergi fra den produksjonen til å varme opp badelandet eller kommunehuset på Raufoss, så vil man spare energi der. Og da kan man gjøre håndavtrykket større enn fotavtrykket.

– Håndavtrykket? Altså at man «løfter opp» mer enn man trækker ned?

– Nettopp.

– Men hvem har det endelige ansvaret for industriens miljøavtrykk? Er

det bare gulrot og pisk fra myndighetene som gjelder, eller har selskapene et eget ansvar?

– Privat næringsliv har forenklet sett ett oppdrag, og det er å skape verdier for sine eiere. Når forutsetningen er at eiere investerer i industrien for å tjene penger, må det komme en forretningsmessig gevinst ut av det grønne skiftet.

– Så du har mest tro på gulrot?

– Ja, at man skaper insentiver som gjør at det lønner seg å være grønn. Og det synes jeg EU har jobbet bra med, for eksempel gjennom kundekrav om resirkulert aluminium. Du må gjennomføre den grønne omstillingen hvis du skal levere bildeler til Volvo.

– Fordi Volvo krever det, og de igjen gjør det på grunn av reguleringer og krav? Så det er kanskje egentlig mer pisk enn gulrot?

– Ja, mest sannsynlig, men også fordi de konkurrerer om å lage de grønneste bilene for miljøbevisste forbrukere. Men vi kan ikke tro at folk skal være villige til å betale dobbelt så mye for en grønn bil. Vi må være konkurransedyktige, og det er kunnskapskrevende. Derfor er det så sørgelig at næringslivet i Norge legger mindre penger i FoU (forskning og utvikling) enn hva svensk næringsliv gjør.

– Hvorfor tenker du at det er sånn?

– Vi er en råvarebasert industrinasjon. Prosessindustrien er mye mer konstant enn vareproduksjon, som er mer kunnskapsintensiv. Men om den norske staten kan skyte inn en nasjonal medfinansiering, da kan kanskje eieren i Tyskland legge mer av sin FoU-aktivitet i Norge.

Idealet er altså at forskere og industrifolk i harmoni skal skape grønnere, mer effektiv og lønnsom vareproduksjon. Men slike samarbeid har noen tilbakevendende utfordringer, forteller Østerbø.

– Et eksempel, satt litt på spissen, er når en liten bedrift går inn i et forskningsprosjekt, og så gjemmer forskeren seg og forsker litt i et år eller to, før han eller hun leverer et forskningsresultat som bedriften synes er helt verdiløst – fordi markedet eller problemet har endret seg i mellomtiden.

– Er det noen viktige kulturforskjeller her?

– Ja. En sentral del av forskningsmetodikken er for eksempel å definere problemstillingen. Men bedriftene opplever at de vet akkurat hva problemet er, og skjønner ikke hvorfor forskeren bruker et halvt år på å definere problemstillingen.

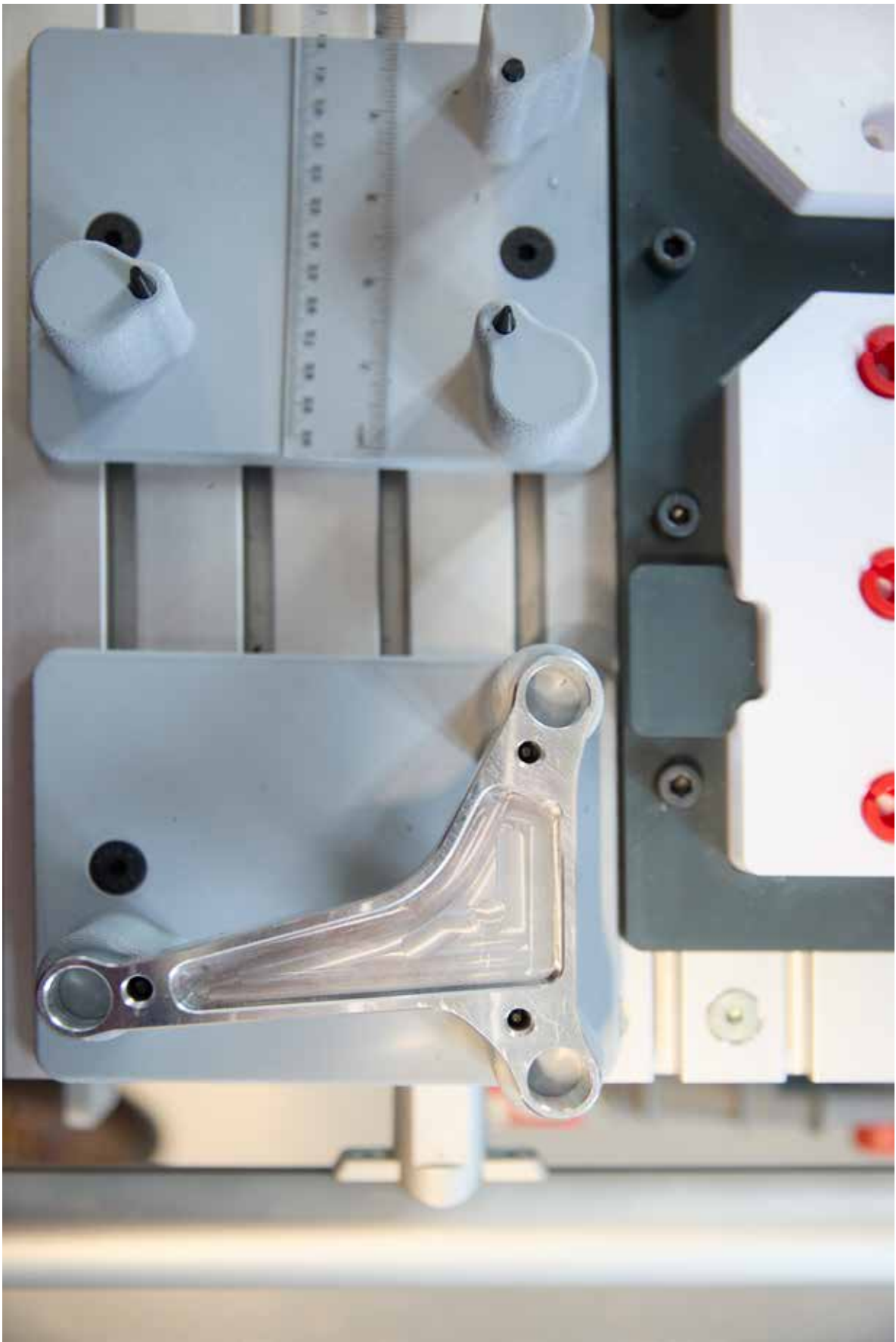
– Men forskeren trenger det til artikkelen sin?

– Nettopp. Men vår opplevelse er også at bedriftene ikke alltid er bevisste på grunnårsaken til problemet og dermed bestiller løsning på feil problem. Et eksempel er en bedrift som hadde et problem med en automatisert sveiselinje. Vi fikk inn forskere for

– Vi må lage ting som folk trenger. Den verste løsingen er et konsumentsamfunn med skap og skuffer fulle av ting vi ikke bruker, sier Emma Østerbø.

– Hva skal vi egentlig leve av? Er det publiseringspoeng, eller er det eksport fra industrien?

å se på sveiseprosessen. Men det viste seg at problemet var det som skjedde i forkant av sveisingen – for dårlig toleransespesifikasjon.

– *Hva betyr det, er det et problem i produksjonsmaskineriet?*

– Nettopp, sier hun og viser med hendene:

– Om du skal sveise sammen to plater, så må de komme inn *slik*.

Men om de kommer inn litt *slik* eller *slik*, går det ikke.

– *Så forskeren fikk feil problem å løse?*

– Det var feil forsker, en som hadde kompetanse på sveising og ikke på komponentproduksjon. Dette er det vi prøver å løse med våre «industrieksperter» – folk med langvarig erfaring fra industrien. De kommer inn i forkant, og etablerer «samsyn».

– *Altså sikrer at man ser samme problem på samme måte?*

– Ja, og det er mye vanskeligere enn man tror. Folk kan fort bruke samme terminologi og likevel ikke forstå hverandre. Derfor er det viktig med kontinuerlig kontakt mellom bedrifter og fagmiljøer. Man må henge så mye sammen at alle har samme forståelse. Industriforskning er ikke bare et stunt.

– *Men henger ikke dette sammen med sprikende mål? Forskeren vil ha anerkjennelse for en artikkel, mens industrien vil lage et produkt?*

– Ja, og man får dessverre ikke noen akademisk anerkjennelse for å hjelpe industrien med å løse problemer. Og hva skal vi egentlig leve av? Er det publiseringspoeng, eller er det eksport fra industrien? Noen må skaffe godene før de kan fordeles – fra skatteinntekter til forskningsbudsjett.

– *Hvordan mener du at det problemet kan løses?*

– Politikk og bevilgninger. Nå får instituttsektoren stadig mindre av forskningstildelingene, og det er instituttene som hjelper bedriftene å løse spesifikke problemstillinger. Det er kutt på alle bauger og kanter for tiltak som understøtter industriell utvikling og innovasjon. Slik kan vi ikke ha det om vi skal dreie økonomien fra oljebasert til landbasert.

– *Hvis det er sentralt for økonomien, hvorfor prioriterer ikke politikerne da instituttene?*

– Jeg tror problemet er siloer – Næringsdepartementet og Kunnskapsdepartementet snakker like dårlig sammen som næringslivet og universitetet gjør. Men vår samfunnsutfordring er tverrfaglig og tverrpolitisk. Og vi som er et så lite land, som

←

I denne «jiggen» (en holder for elementer i produksjon) er det ikke mulig å legge komponenten feil vei. – Det heter «poka-yoke» på Lean-språk og er en måte å gjøre produksjonsprosessen idiotsikker på, en «innebygd smartness», sier Emma Østerbø.

For å demonstrere Lean-metoden, har Katapultsenteret bygd en liten fabrikkhall der besøkende kan prøve seg på å sette sammen lekehus mest mulig effektivt.

kjenner hverandre på tvers av geografi og bransjer, burde egentlig ha gode forutsetninger for å overvinne de barrierene.

– *Så hvis du var minister, hva ville du ha gjort for å endre silofenomenet?*

– Når du kommer på et akuttmottak i helsevesenet, møter du først en turnuslege. Men hvis problemet ditt er komplisert, må du videre i systemet og vente helt til du kommer til en overlege som kan hjelpe deg. Her på Raufoss har vi tenkt at det første du skal møte, er fire overleger, sammen – et tverrfaglig, kompetent og erfarent team som hjelper deg å definere en problemstilling og skape samsyn. Og så blir du sendt til rett sted.

– *Og sånn vil du også ha det i departementet?*

– Det jeg mener, er at vi har feil arbeidsmetodikk i byråkratiet. Vi har jobbet med å få en trafo her oppe for mer strømtilgang. Da har byggesaksbehandlingen gått hele veien gjennom kommunen og fylkeskommunen, og så til slutt kommer Statsforvalteren og sier at nei, det går ikke på grunn av reinsdyrene. Men hvor var Statsforvalteren mens vi andre jobbet med å finne en løsning som alle kunne leve med?

– *Men vent litt, i det sykehus-eksempelet er vel bakgrunnen at de har mange flere turnusleger å ta av enn spesialister?*

– Ja, men også fordi de driver med ressursoptimalisering, ikke verdikjedeoptimalisering, som vi gjør. Vi tenker at produkter skal flyte så raskt som mulig gjennom prosessen. Men de tenker at røntgenmaskinen skal fylles opp så mye som mulig, og overlegen, som er en dyr ressurs, må optimalisere tiden som brukes på pasienter. Det de ikke tenker på, er at om pasienten flyter så raskt som mulig gjennom systemet, så tjener vi alle på det.

Østerbø smiler.

– Lean-verktøy, vet du.

– *Iakademia har Lean møtt en del motstand, fordi metoden har truet med å slanke vekk den «utforskende» forskningen som fører til oppdagelser som først senere finner sine formål?*

– Om den litt «planløse» utforskningen er viktig for en forskningsinstitusjon, så kan jo Lean være en måte å optimere at man får mest mulig tid til akkurat det. Vi hadde et Lean-prosjekt i Vestre Toten kommune for optimering av prosessen «frokostservering». Men det handlet ikke om å servere mat så effektivt som mulig – morgenstell og tid med pasientene var det viktige. Vi endret oppgavefordelingen og lot rengjøringspersonell dekke på og forberede frokost, så pleiepersonell kunne bruke mer tid med pasientene, samtidig som vi sparte 14 arbeidstimer på en dag. Lean – som andre verktøy – forutsetter en forståelse av hva som er den faktiske verdiskapingen. **F**

1

Hvilket råd ville du i dag gitt til deg selv ved starten av karrieren?

– Som ingeniør: Kom deg til Raufoss så fort som mulig. Her er det spennende næringsliv og internasjonale arbeidsplasser, med ansvar og utfordringer. I store selskap som Equinor og Yara er du en bitte liten brikke i et kjempestort system. På Raufoss merkes det om du går på jobb og gjør jobben din eller ikke.

2

Hva har du endret mening om?

– Re-industrialisering av Norge og Europa. Jeg har jobbet lenge for å vise at det er mulig å lage lønnsomme industrielle verdikjeder i Norge. Og nå har mange av våre katapult-kunder fått til produksjon i Norge, det er helt fantastisk – i liten skala, men det funker.

3

Hvilken endring i verden vil du at forskningen din skal forårsake?

Erfaring har lært meg at én ny teknologi eller idé ikke vil løse alle våre problemer. Kunstig intelligens kan sikkert effektivisere mange prosesser på nye måter, men jeg kan garantere at de fysiske lovene ikke endrer seg på grunn av en ny algoritme. Det som gir forbedring, er mange små endringer og hardt arbeid over tid.

FORSKNING I FIKSJONEN

Forskning og forskere spiller sentrale roller i mange filmer, serier og bøker. Hva mener forskerne selv om hvordan deres fagfelt blir fremstilt?

Tweed og tragedie

Donna Tartts kultroman om en lukket studentgruppe er mettet med referanser til antikken. Filolog Eirik Welo tar oss med inn i noen av dem.

Av Julia Loge

Den hemmelige historien

Roman av Donna Tartt
Originaltittel *The secret history* (1992).
Utgitt på norsk første gang i 1994.

I 1992, tre år før Eirik Welo begynte å studere latin, kom romanen *Den hemmelige historien* om seks greskstudenter ved et elitecollege i USA.

Det gikk noen år før Welos omgangskrets plukket opp boken. Siden har han blitt førstelektor i gresk ved Universitetet i Oslo og har lest romanen flere ganger.

– Den beskrev en akademisk verden som lignet, i hvert fall litt, det jeg var del av som student på et lite språkfag på HF.

Selv om *Blindern* ligner lite på et eksklusivt og landlig elitecollege i USA, mener Welo at Tartt maler fram et akademisk miljø som er gjenkjennelig nok til at det har noe å by på for alle diskusjoner om utdanningssystemet, om klasseskille, særlig professorer og studiemiljø.

Boken er oversatt til 24 språk, og universitetets kuleste gjeng er en veldig innadvendt gjeng med studenter i gammelgresk og antikke fag.

– De føler seg i hvert fall stilige selv, framstilt gjennom det rosenrøde, litt forelskede blikket til jeg-fortelleren. Det er et kjærlig blikk på alt de driver med, også innleveringer.

Avgjørende øyeblikk

Romanens seks studenter har lovet å følge undervisningen til bare én foreleser, og for å få innpass må romanens jeg-person, Richard, tilpasse seg gruppens særegenheter. Gresk-gruppen skiller seg ut på campus; de har tweedjakker, ullfrakker,

Eirik Welo skiller seg ikke særlig ut på *Blindern*, og kjenner seg lite igjen i romanens gresknestor, Julian Morrow.

FOTO: JULIA LOGE

Penthevs død i en tragedie fra 400 år før vår tid går igjen i *Den himmelige historien* og i denne fresken fra Pompeii.

Stjel stilen: Dark academia er blitt en hel sjanger.
Den hemmelige historien er fundamentet.

ILLUSTRASJON: SHUTTERSTOCK

DARK ACADEMIA AESTHETIC

slips, vest og dempede farger, uanstrengt eksklusivt og mer hjemmehørende på 1880-tallet enn på 1980-tallet.

Det er en dobbel romantisering, både av det klassiske akademia og eksklusive læresteder, som også går igjen i Harry Potter-bøkene. Og det er en romantisering av studieårene, ifølge Welo. *Den hemmelige historien* handler også om å komme utenfra inn i akademia, om å finne studievenner, om å bli formet som menneske.

Eller med hovedpersonens ord: «Jeg antar at det finnes et visst avgjørende øyeblikk i alles liv hvor karakteren blir fastlagt for alltid.»

Evripides' bakkanal

Den hemmelige historien er også en bok fra 500-tallet av Prokopios fra Østromerriket som kritiserer keiser Justin.

– Det er en ekstra bonus for dem som tar referansen, sier Welo.

Prokopios forteller om det utsvevende livet i keiser Justins hoff, og Welo mener det er få paralleller mellom de to historiene, utover tittelen. Til gjengjeld er det mange paralleller til et verk som er enda 900 år eldre, den greske tragedien *Bakkantinnene* av Evripides, sier Welo.

– Den er mønsteret for akkurat det som skjer i boken, sier Welo.

Bacchanalia er nattlige kultfester for vinguden Dionysos (Bacchus). I tragedien er Penthevs konge i Theben, og prøver å jage ut Dionysos og kulten hans. Dionysos får med seg Thebens kvinner til et nattlig, ekstatisk ritual i skogen. Penthevs drar ut for å spionere på dette, og kvinnene, som gale bakkantinner, ser ham, tror han er et villdyr og dreper ham.

I romanen har fire av greskstudentene prøvd å gjenskape en bakkanal, ikke bare som et drikkegilde, men som en ekstatisk overskridelse av selvet. De drømmer om å miste kontrollen fullstendig, som dionysosdyrkerne hos Evripides, se den nakne, grusomme skjønnheten i øynene, og synge, skrike og danse barbeint i skogen om natten.

Når de får det til, kommer de til seg selv med et maltraktert lik og minner om å ha jaktet et vilt dyr.

I likhet med gangen i en antikk tragedie er kursen dermed satt mot undergangen. Skyld og moral er viktig, og stemningen er som i en gresk tragedie, mener Welo. Men han er ikke helt enig med dem som sammenligner romanen med en gresk tragedie. Snarere enn skjebnebestemte utfall diktert av guder og naturkrefter går studentene etter hvert inn i planleggingen av det neste drapet med åpne øyne.

Platons *Faidon*

Welo ser også referanser til *Faidon* av Platon, uten at det står at studentene faktisk leser dette verket. Det er en dialog mellom Sokrates og eleven *Faidon* som handler om sjelens udødelighet og gjenfødelse.

Hos Homer er de døde bleke skygger i underverdenen som har mistet all livskraft, mens hos Platon, noen hundre år seinere, beholder sjelen mer kraft og kan komme tilbake, forteller Welo.

Gresklærer Julian får vite om drapene, men unnskylder det nærmest, som om det ikke er så farlig, siden døden ikke er så avgjørende.

«Og dessuten, er døden virkelig så grusom?» spør Julian og sier at døden er en reise til et annet sted.

Grusom skjønnhet

En annen viktig referanse er gjentakelsen av $\chiαλεπὰ τὰ καλά$, at skjønnhet er vanskelig, grusomt. Sitatet er hentet fra Platons verk *Staten*, og er det første jeg-personen Richard lærer på gresk. Gresklærer Julian sier: «Det er en veldig gresk ide, og veldig grunnleggende. Skjønnheter er terror.» Han forteller så om å miste selvkontrollen fullstendig, som i Evripides bakkanal.

– Hos Platon er det skjønnhet noe som ligger utenfor vår fatteevne, noe overmenneskelig, og som dermed har noe skrekkelig ved seg. Dette spiller på det greske synet på gudene, de er vakre på en måte mennesker ikke kan forstå. Det er noe skremmende ved den guddommelige verden, forklarer Welo.

Det vi kan se, er bare en blek avglans, men som vi ikke får tilgang til før vi dør og sjelen slipper fri fra kroppen.

– Det er kanskje det de leter etter i dette bakkanalet, de prøver å gå ut av seg selv, bli en del av noe større.

Mesker seg i språk

Den hemmelige historien handler også om gledene ved å studere språk, for eksempel å kunne angripe noe som plager en, fra en annen vinkel ved å bruke et annet språk, der tankebanene blir annerledes.

«Visse vanlige ideer blir umulige å uttrykke; andre, som man tidligere ikke engang hadde forestilt seg, får liv og finner en nærmest mirakuløs ny uttrykksform.»

Bokens studenter snakker innimellom gresk og latin seg imellom, selv om det er døde språk som ikke lenger har morsmålsbrukere. Klassiske filologer får noen ekstra gleder i form av ord og uttrykk på gresk, latin eller fransk som ikke blir forklart. I romanen binder dette dem sammen, fordi «de hadde hatt den samme opplevelsen av å løfte blikket fra bøkene sine med øyne fra det femte århundre, og finne verden urovekkende treg og fremmed, som om den ikke var deres hjem».

– Du kan også lese boken som en historie om umuligheten av å leve i en annen verden enn den man er i, sier Welo.

– Fortiden er et annet sted, sier man. Målet er ikke å lære noen å leve som i det gamle Hellas, det er så mye som er helt annerledes.

Dark academia

Nå er romanen mer en kultroman, og stadig nye lesere oppdager den. De har gjerne vokst opp med Harry Potter og Wednesday Addams' gotiske kostskoler, der det å studere og i fellesskap gå inn i et fag, fortsatt er spennende og romantisk, ispedd en egenartet gammelmodig estetikk, som har fått navnet dark academia. Og etter hvert finner de selve grunnboken.

– Jeg har ikke anbefalt studenter å lese den. Kanskje det er mer spennende for studenter å oppdage den selv, enn at læreren foreslår det, sier Welo.

Og innimellom dukker det fortsatt opp noen tweed-dresser, hornbriller og fyllepenn på HF. **F**

Eirik Welo har en godt brukt utgave av *Den hemmelige historien*.

FOTO: JULIA LOGE

VINNERLODDET

Møt forskere som har vunnet i konkurransen om forskningsmidler. Hva skal pengene brukes til?

JAKTA PÅ SKATTEN

Banebrytande forskning skal skru på lyset i dei mørke romma der skatteunndraging skjer.

Tekst: Kjerstin Gjengedal. Foto: Erik Norrud

KVEN: Annette Alstadsæter, professor ved NMBU, Handelshøgskolen

FÅR: 40 millionar kroner frå Forskingsrådet

SKAL: forske på korleis folk unndrar skatt, og korleis skattereglane kan bli betre og meir rettferdige

A portrait of Annette Alstadsæter, a woman with long, wavy brown hair, smiling warmly. She is wearing a green button-up jacket with a purple floral embroidery on the left chest, a necklace with a green circular pendant, and green earrings. The background is a dark, textured wall.

– Sidan vi har så gode administrative data i Noreg, kan vi få innsikter som også er relevante for mange andre land, seier Annette Alstadsæter.

Veit du kva «framførbart underskot» er? Omgrepet høyrer til i selskapsskatteverda, men vart nær allemannseige då NRK i fjor publiserte ei rekke saker om korleis bedriftseigarar kunne sikre seg skattelett ved å kjøpe bedrifter som har gått med underskot.

Skattefrådrag når bedrifta går med tap, gjer det tryggare å starte bedrift. Samstundes skal ikkje skattefordelen av underskotet vere den viktigaste motivasjonen for å kjøpe ei bedrift.

Vil måle det skjulte

Korleis personar og selskap tilpassar seg skattereglane, og korleis reglane i sum kan bli betre, er hovudspørsmåla Annette Alstadsæter skal forske på dei komande åra. Prosjektet er tildelt 40 millionar kroner frå Forskningsrådets toppforskar-ordning, som har til føremål å utvikle verdslende forskingsmiljø og flytte forskingsfronten. Alstadsæter er professor ved NMBU, der ho leiar forskingssenteret Skatteforsk.

– Gratulerer med så mykje pengar! Korleis kjendest det å få beskjeden?

– Vi vart sjølvstapt glade, men først og fremst letta, seier Alstadsæter.

– No kan vi knyte til oss fleire unge forskarar og halde på dei vi allereie har. Dessutan set vi stor pris på kvalitetsstempelet denne tildelinga set på forskinga vår.

Alstadsæter var lenge einaste skatteforskar ved NMBU, men i dag leiar ho eit tjuetal forskarar og fleire administrativt tilsette. Toppforskarprosjektet skal gjennomførast i samarbeid med skattejuristar ved Universitetet i Stavanger (UiS) leia av professor Benn Folkvord, i tillegg til partnerar i inn- og utland.

– Eigentleg stiller vi veldig enkle spørsmål i prosjektet, nemleg: Korleis kan vi måle det som folk prøver å skjule? Kva er effektane på samfunnet av skatt og skatteunndraging, og kva bør vi passe på når vi lagar skattesystemet? seier ho.

Manglar empiri

Tildelinga byggjer på mange år med møysommeleg arbeid, mellom anna med å forstå mekanismar bak, og omfang av, løynde utanlandsformuar. Men no skal dei først og fremst sjå på norske data og skattereglar. Ofte gløymer ein kor viktig utforminga av lovverket er, når ein diskuterer skatt, ifølgje Alstadsæter.

– På vegen frå prinsipp til lovtekst til implementering kan det oppstå så mykje krøll som gjer det vanskeleg for bedrifter og personar å forstå korleis dei skal etterleve lovverket. Det gjer det krevjande for skatteetaten å kontrollere og kan lage smottol og stimulere til uønskte tilpassingar, seier ho.

Skatteforskarane er allereie godt i gang med å studere den typen problemstillingar som topp-

I databasen Atlas of the Offshore World kan kven som helst slå opp kor mykje ulike land taper på skatteunndraging.

forsk-midlane no set dei i stand til å gjere mykje meir av. Eitt døme heiter «skjermingsfrådraget». NMBU-stipendiat Thea Heiene publiserte nyleg funna sine om denne skatteregelen i ein artikkel som gjekk til finalen i artikkelkonkurransen til tidsskriftet Samfunnsøkonomen.

– Det har vore mykje snakk om den økonomiske teorien bak skjermingsfrådraget, og om dei juridiske aspekta, men ein har mangla empiri om korleis det slår ut for ulike grupper, seier ho.

Skjermingsfrådraget gjeld privatpersonar som eig aksjar. I utgangspunktet skal ein betale skatt av aksjeutbyte og gevinst på sal av aksjar. Men skatten slår først inn dersom utbytet eller gevinsten overstig skjermingsfrådraget. Frådraget blir rekna ut per aksje og avheng av kor mykje aksjen kosta, og av ei rente som blir fastsett av skatteetaten kvart år. Det vart innført i 2006 og finst berre i Noreg.

- EG HAR LÆRT AT TAL ER MAGISK. TAL KAN GJE OVERSKRIFTER, OG OVERSKRIFTER KAN PRESSE FRAM ENDRING.

ANNETTE ALSTADSÆTER

Gullgruve for dei få

– Eg har koplå anonymiserte skattedata med aksjonærregisteret og brukt skattemeldinga til å rangere folk etter formue og sjå på kor store frådrag dei får, fortel Heiene.

Ho fann at i året 2021 sparte 96 prosent av aksjeeigarane berre inntil 1600 kroner i skatt via skjermingsfrådraget. Men dei 13 personane med størst skjermingsfrådrag kunne potensielt spare over 600 000 kroner.

Det spesielle med skjermingsfrådraget er at dersom ein ikkje tek ut utbyte eller sel aksjar eit år, tek ein med seg det ubrukte skjermingsfrådraget vidare til neste år. Difor har Heiene sett på korleis frådraget slår ut over heile perioden sidan det vart innført. Igjen viser det seg at mesteparten av

skattereduksjonen går til eit tital enkeltpersonar med stor formue. Det er verdifull informasjon når ein diskuterer skattlegging av kapital.

– I debattar om skjermingsfrådraget er det typisk at økonomane meiner det er ein strålande idé, for teorien bakom er så fin. Medan juristane som skal hjelpe folk å navigere i desse kompliserte reglane, ikkje forstår kvifor vi har det, seier Heiene.

Ho fortel at både forskarar og andre aktørar var nysgjerrige på resultatata og venta i spenning på artikkelen.

– Som stipendiat er det eit privilegium, og veldig motiverande, seier ho.

Hjelp frå lekkasjar

Då Annette Alstadsæter byrja å forske på skatt for mange år sidan, var forskinga først og fremst teoretisk, fortel ho.

– Det hang litt i hop med at det var lite data tilgjengeleg. Men interessa for skattespørsmål har auka veldig, og no er det mange fleire som interesserer seg for det, seier ho.

Mangelen på offentleg tilgjengelege data, og særleg data om ting som folk helst vil halde skjult, har over tid gjort Alstadsæter og kollegaene til ekspertar på å jobbe med lekne data. Dei siste ti åra har store datalekkasjar som Panama-dokumenta vist korleis bankar og advokatfirma har hjulpet rike og mektige menneske med å skjule formuar i skatteparadis. Nye lekkasjar har avslørt at eigedom seglar opp som ein måte å skjule formuar på når samarbeid mellom skattestyresmakter gjer det vanskelegare å gøyme pengar på ein bankkonto i Sveits.

I ein artikkel frå 2025 viser Alstadsæter og medforfattarane hennar korleis forskarar kan forske på lekne data på ein forsvarleg måte, og kva slags vurderingar som må ligge til grunn.

– Forskarar har strenge krav til personvern, datatryggleik og etikk, og det krev ekstra mykje jobb i forkant for å kunne analysere lekne data, men det er mogleg, seier ho.

Forskningsfront og politikk

Denne typen forskning på skattetilpassingar har ikkje berre vore viktig for metodeutvikling, men òg avgjerande for å drive fram systemendringar,

– Tildelinga gjev oss høve til å tilsetje fleire folk og halde på dei vi har, seier Annette Alstadsæter, her saman med programleiar Sigrid Klæboe Jacobsen.

meiner ho. Skatteforsk har vore med på å utvikle den interaktive databasen Atlas of the Offshore World, der ein kan finne oppdaterte estimat på kor mykje pengar privatpersonar eig i skatteparadis – som ikkje er ulovleg i seg sjølv, men som kan henge saman med uheldige aktivitetar – eller kor mykje land taper på skatteplanlegging og skatteunndraging.

– Eg har lært at tal er magisk. Tal kan gje overskrifter, og overskrifter kan presse fram endring, seier ho.

Atlaset løyser eit dilemma skatteforskarane stadig kjem opp i: Resultat som ein gong var banebrytande – som land-for-land-estimat på formuar i skatteparadis – let seg berre publisere éin gong i vitskapelege tidsskrift. Seinare gjev det inga karrieremessig utteljing for forskaren å oppdatere datasetta. Men oppdateringane har stor verdi for styresmakter og publikum. I atlaset kan forska-

rane halde fram med å publisere viktig forskning sjølv om det ikkje lenger er banebrytande nok for topptidsskrifta.

– Ofte er det eit hol mellom kva informasjon samfunnet og politikarane treng, og kva som gjev jobb og prosjektmidlar for forskarane, seier Alstadsæter.

Ho er glad for at dei kan bruke midlar på kommunikasjon i tillegg til spørsmål i forskingsfronten, for det endelege målet er å bidra til endring. – Og då er det ikkje nok å skrive ein kronikk, seier Alstadsæter, som sjølv er storprodusent av kronikkar om alt frå formuesskatt til korleis undervise om skatt i skulen.

– Vi formidlar i alle forum vi kan, for vi får så utruleg mykje innsikt tilbake, om kva som er nyttige problemstillingar, om korleis vi kan tolke data og regelendringar, og kvar vi har blindsoner. Eg meiner det gjer forskinga vår mykje betre. **F**

Svenn-Erik Mamelund er professor ved Senter for forskning på pandemier og samfunn (PANSOC), Oslomet.

FOTO: AFI

AKADEMIA TRENGER LEDERSKAP, IKKE SJEFSKAP

Gode forskningsledere
driver ikke med sjefing.

I dette essayet skal jeg gjøre to ting. For det første skal jeg fortelle en historie om å bli ledet som ung forskningsassistent på midten av 1990-tallet og hvilken betydning forskningsledere kan ha for videre akademisk produksjon og karriere. For det andre skal jeg knytte min historie til hva jeg i dag tenker er oppskriften på en god forskningsleder.

Dårlige forskningssjefer har fokus på å korrigere sine ansatte, sjefe, mikrostyle, kontrollere og følge opp mål og strategier. Dette kan kalles «sjefskap», eller «lederisme», som i tittelen på Tom Karps bok *Lederisme* fra 2024 (Cappelen Damm).

Gode forskningsledere stimulerer og legger til rette for faglig nysgjerrighet, arbeidsglede, engasjement, kjærlighet og utvikling av medarbeidere og team («lederskap»).

Tanker fra gulvet

Jeg har ikke forsket på ledelse eller hva som kjennetegner gode ledere i en kunnskapsinstitusjon. Jeg har aldri undervist i ledelse, men har erfaring som leder og har hatt både sjefer og ledere. Jeg har heller ingen lederutdanning, men jeg har tatt kurs i endringsledelse og alle andre lederkurs i internporteføljen til Oslomet. Det dere vil lese om både god og dårlig forskningsledelse, er derfor basert på mine egne erfaringer og tanker etter 30 år i akademien.

Det vil si fra en som først og fremst har vært på gulvet som forsker, men som for fem år siden ble professor i pandemistudier og startet og ble leder for Senter for forskning på pandemier og samfunn (PANSOC) på Oslomet.

Dette er ikke en lederjobb jeg søkte på, men en jobb hvor jeg som forsker og professor har glidd inn som prosjektleder for en rekke sammenhengende prosjekter som samlet har dannet et senter.

Ung forsker sommeren 1995

I 1995 hadde jeg sommerjobb i Statistisk sentralbyrå (SSB). Jeg var ansatt for å oppdatere tallrekker på antall døde for kalenderår og kohorter og å skrive en rapport om den generelle og historiske dødelighetsutviklingen i Norge de siste 150 årene. Men det var ett år som bergtok meg: 1918.

I årene før og etter 1918 døde omkring 30 000 hvert år, mens tallet på døde i 1918 var 45 000. Hva i all verden var det som tok livet av 15 000 flere enn normalt? Kunne det være første verdenskrig? Nei, det var det ikke, vi sto jo utenfor som nøytrale. Jeg spurte min medforfatter, han svarte influensa. Hæ, sa jeg, er ikke det en sykdom som kommer hver vinter, og som kun tar liv blant noen eldre og syke? Dette var annerledes, det kom en pandemi hvor få hadde immunitet, og hvor unge voksne var ofrene. Sykdommen fikk navnet spanskesyken.

Jeg ble totalt forelsket og leste meg opp på den internasjonale

litteraturen, da det fantes lite forskning om hvordan pandemien rammet Norge. Jeg endte opp med å skrive utkast til et kapittel om spanskesyken som jeg ville ha med i rapporten. Prosjektlederen mente at kapittelet var unødvendig, og at jeg «skøyt spurv med kanoner». Jeg insisterte på å ha med kapittelet, og heldigvis behersket prosjektlederen kunsten å ombestemme seg.

Han lot meg også være eneforfatter på artikkelen basert på rapporten vi skrev sammen, en artikkel om reduserte kjønnsforskjeller i levealder. Ettersom jeg var vist tillit og var eneforfatter, tok jeg det for gitt at jeg var den som skulle intervjues på TV2 Nyheter da de ringte fasttelefonen på mitt kontor og ba om et intervju.

Prosjektlederen var med andre ord svært generøs, ga meg frihet og stimulerte min nysgjerrighet for forskning, formidling og medieopptreden.

Livslang fagkjærlighet

Den utilsiktede og spennende oppdagelsen jeg gjorde ved søken etter noe annet («serendipitet») sommeren 1995, dannet grunnlaget for min forskerkarriere og en fagkjærlighet som har vart i over 30 år, og som ikke har bleknet, tvert imot.

Etter sommerjobben i SSB fant jeg regionale data om sykdomsbyrde og spredning som jeg brukte for å skrive den første hovedoppgaven (master) om spanskesyken i Norge i 1998. Doktorgraden min fra 2004 skrev jeg på samme tema, men jeg brukte mer avanserte metoder for å studere sosial og etnisk ulikhet i dødelighet og hvordan spanskesyken påvirket fruktbarhet og dødelighet senere i livet for dem som overlevde.

Siden 2021 har jeg vært professor i pandemistudier og ledet Senter for forskning på pandemier og samfunn på Oslomet. Senteret er en autonom fagenhet som har hatt mellom 5 og 15 internasjonalt ansatte og fått finansiering av Forskningsrådet, EU og Senter for grunnforskning (CAS) samt interne midler, kjærlighet og administrativ støtte fra Oslomet.

Nysgjerrighet som ikke ble kvalt

Om min nysgjerrighet for spanskesyken hadde blitt kvalt i mitt første møte med forskningen på midten av 1990-tallet, hadde jeg neppe vært i posisjon til å lykkes med å få forskningsmidler og senere støtte til å lede et pandemisenter med fokus på grunnforskning. Selv om vi pandemiforskere og Verdens helseorganisasjon hadde advart mot en ny pandemi i flere år før 2020, kom covid-19 uventet på mange. I møte med den «uventede» pandemien ble min kunnskap brått etterspurt døgnet rundt av både nasjonale og internasjonale medier. Jeg gjorde flere hundre intervjuer og ble intervjuet av Time, Science, Wall Street Journal, The Guardian, El Pais og Deutsche Welle TV.

Om jeg ikke hadde «fått lov» av min nærmeste (prosjekt)leder til å skyte spurv med kanoner og fått tidlig medietrening på TV2

Selvportrett i Spanskesyken, maleri av Edvard Munch.

FOTO: NASJONALMUSEET/ JACQUES LATHION

Hvordan kan gode
forskningsledere
stimulere og legge til rette
for faglig nysgjerrighet,
glede, engasjement,
kjærlighet og utvikling –
til hva jeg vil kalle sunn
forskningsledelse?

Nyheter et kvart århundre tidligere, hadde jeg neppe greid å stå i det enorme mediepresset og hatt faglig selvtillit til å delta i debatten i tradisjonelle og sosiale medier snarere enn å trekke meg unna etter trusler og sjikane.

Sunn forskningsledelse

Basert på egne erfaringer, hva tenker jeg i dag og 30 år senere er oppskriften på en god forskningsleder? Hvordan kan gode forskningsledere stimulere og legge til rette for faglig nysgjerrighet, glede, engasjement, kjærlighet og utvikling – til hva jeg vil kalle sunn forskningsledelse?

I 2024 gikk det en debatt om lederisme i akademia, anført av blant andre Tom Karp og Trond Blindheim. Deres budskap var at ledere ikke er så viktige som mange tror, og at det er for mange ledere i akademia. Her og nå vil jeg ikke diskutere om vi er for mange administrative topp- og mellomledere og fag- og undervisningsansvarlige ledere i akademia (det er vi sikkert!) men heller sette søkelyset på forskningslederen «på gulvet» som selv er aktiv forsker, og på hva som er sunn forskningsledelse.

Jeg har tenkt litt på hva det er, hvordan den kan utøves, og hva som er fordelene. Med sunn forskningsledelse vil de ansatte (forhåpentligvis) lykkes på grunn av og ikke på tross av institusjonen og deres ledere og ansatte.

I akademia er det og skal det være en viss mobilitet. Dette gjør at vi alle kan fornye oss og bli bedre. Det er det forskning tross alt handler om. Med sunn forskningsledelse vil forhåpentligvis ansatte som bytter jobb, ikke gjøre det fordi de blir «dyttet» ut (push) av din institusjon, men fordi de blir «tiltrukket» (pull) av en annen institusjon, deres ansatte, ledere og rykte. De som bytter jobb, vil forhåpentligvis prate godt om deg, i det minste ikke negativt, noe som kanskje vil gjøre at din institusjon vil tiltrekke seg nye og flinke studenter, samarbeidspartnere og forskere i fremtiden.

Dette handler rett og slett om å ha et godt program for både nasjonal og internasjonal på- og avstigning av ansatte. For meg er dette kjernen og resultatet av sunn forskningsledelse hvor lederen faktisk er viktig, og jeg tror Tom Karp og Trond Blindheim vil være enig. For her snakker vi ikke om en topptung administrativ ledelse som driver med «lederisme», en slags ledelsesindustri hvor man har egeninteresse av å fremsnakke ledelse, hvor man er «sjef» som detaljstyrer, og som tar avgjørelser uten forankring med fagfolkene, og hvor lojaliteten kun omkranser en selv og overordnede.

Tvert om snakker vi her om forskningsledere som har «forskning som livsstil» og er «forelska i faget», som selv er aktive forskere på gulvet sammen med de andre forskerne, og som leder mindre. Vi snakker om autonome team som også har makt til å påvirke utviklingen av egen institusjon og sektoren.

→

Oppskriften på god forskningsledelse

Her følger en mer detaljert liste om sunn forskningsledelse fra en kronikk jeg skrev i Forskerforum i 2024. Den var ikke helt ferdig tenkt og uttømmende da. Det er den fortsatt ikke, men jeg har lagt til noen punkter.

- Du ansetter folk som er like gode eller bedre enn deg selv og de andre ansatte (for øvrig et av Petter Stordalens mantra).
- Du tilrettelegger og yter service. Din jobb er å skape rom og relasjoner for gode samarbeid og kultur for deling mellom de ansatte og eksterne i dag og i fremtiden.
- Du er ikke «sjef» og mikrostyrer de ansattes forskning, formidling og søknadsskriving. hvor de jobber, og når de skal jobbe mye, lite eller ingenting.
- Hvorfor i all verden skulle du det? Du har jo ansatt de beste og har tillit til dem?
- Du irettesetter aldri en ung nyansatt, en forskningsassistent, masterstudent eller stipendiat for å ha tatt et faglig initiativ «uten å spørre deg om lov på forhånd».
- Du har ansatt flinke folk, folk som er like gode eller bedre enn deg. Hvorfor skulle de da be om lov til å gjøre jobben sin?
- Eksempler på slike initiativ kan være å skrive kronikker, delta på et tv-intervju eller skrive et faglig innspill til en sentral politisk institusjon med institusjonens brevhode (tro meg, det siste har jeg selv sett i praksis).
- Med andre ord vil du heller ha ansatte som ber om tilgivelse om det skulle være nødvendig, enn ansatte som alltid må be om tillatelse. Institusjoner med ansatte som sistnevnte gir gjerne lite faglig og administrativ endring når det er nødvendig, snarere stagnasjon.
- Du tar aldri et førsteforfatterskap som definitivt tilhører andre, særlig ikke om det tilhører den minst etablerte forskeren.
- Du inviterer alltid dem som har bidratt substansielt, til å medforfatte en forskningsartikkel, for eksempel forskningsassistenter eller studenter som har bidratt til datainnsamling.
- Om du får invitasjon til å holde et foredrag eller delta i en debatt på tv, del på denne fordelen om du kan, og om de yngre forskerne er klart best kvalifisert, spør om de kan ta jobben.

- Du er ikke misunnelig, du er derimot en trygg leder som ikke holder en ansatt tilbake fra å få utnyttet sitt fulle potensial.
- Ikke alle akademikere er under samme press for å sende søknader om å få eksterne forskningsmidler, men hvis du er det, så sier du ikke til en som nettopp har siktet høyt (og kanskje høyere enn de andre) og sendt en forskningssøknad til elitesporet i EU: «Du vet vel at du har små sjanser for å nå opp der?» Med andre ord: «Ikke tro at du er bedre enn oss!» (Igjen, tro meg, dette er selvpoplevd.)
- Du sier heller: «Så fantastisk, jeg håper du lykkes, hva kan jeg gjøre for at du kan forberede deg og vinne pengene etter et strålende gjennomført intervju?» (Dessverre har jeg sjeldent hørt dette.)
- I tillegg sier du, og særlig om den ansatte lykkes med å få pengene: «Hva kan vi gjøre for at vi kan bygge kultur for å lykkes i EU-sporet? Kanskje vi kan bruke dine erfaringer, slik at også andre hos oss kan lykkes?»
- Når den ansatte ikke lykkes og får nei, sier du IKKE «hva var det jeg sa», du sier heller at et nei er et utsatt ja. Med andre ord: Revider søknaden og prøv igjen, da øker din sjanse for å lykkes! (Tro meg, her har jeg drøssevis med egen erfaring, og andre har sagt de ble inspirert av at jeg offentlig har delt om opp- og nedturer og vunnet frem til slutt).
- Du inviterer alle til sosiale og faglige aktiviteter, inkludert dem som er på sommerjobb, forskningsassistenter og studenter. Dette er en del av det viktige akademiske husarbeidet, og i dette arbeidet bør ledere gå foran.
- Alle trenger å bli hørt, sett og forstått, særlig selvpoptatte akademikere som har vært vant til å få mye skryt av familie og lærere og andre for gode karakterer og for å lykkes i høyere utdanning og akademisk arbeidsliv.
- Du kan faktisk komme unna med mye ved å se dine ansatte hver dag og ganske enkelt spørre: «Hvordan går det?»
- Om du som leder ønsker at ansatte skal levere høy kvalitet i forskning og formidling, tror jeg muligheten for dette øker om de ansatte finner lidenskap, kjærlighet og glede i det de gjør.
- La de ansatte derfor følge egne og ikke dine åpenbaringer og drømmer.

– Jeg anbefaler å bli tillitsvalgt hvis man har driven i seg. At man er et ektepar må ikke stoppe noen, oppfordrer Ragnar Knudsen.

Ett ekteskap. To fagforeninger.

Ragnar valgte Forskerforbundet,
Lena gikk for NTL. Allikevel har de to
tillitsvalgte vært lykkelig gift i snart 30 år.

Tekst: Lina Christensen. Foto: Erik Norrud

Mange tillitsvalgte møter hverandre gjennom fagforeningsarbeid. Og så er det de som finner tonen på tvers av fagorganiseringen.

I et snart hundre år gammelt, hvitt trehus i et tidligere arbeiderklassestrøk i Halden sitter ektefellene Ragnar og Lena Knudsen ved kjøkkenbordet. På radiodisplayet lyser det NRK Østfold, men morgensendingen overdøves av husets mest høylytte, terrieren Bisk, også omtalt som husets riksmekler.

Ragnar og Lena har vært gift i snart 30 år, og de beskriver hverandre som en «god match» med mange felles verdier. I mange år har de jobbet som seniorrådgivere ved Høgskolen i Østfold, der de begge er hovedtillitsvalgt.

Idyllisk? Helt klart. Enkelt? Ikke nødvendigvis. Ragnar hører hjemme i Forskerforbundet, mens Lena fører kampen for LO-forbundet NTL.

Mens Forskerforbundet vil at lønnen skal bestemmes lokalt, tror NTL på kollektive løft for alle. I vår har konflikten utspilt seg som et stadig mer høylytt munnhuggeri i Khronos debattspalter. Det hele startet etter at hovedorganisasjonen Unio, som Forskerforbundet er del av, for fire år siden forlot YS- og LO-samarbeidet for heller å gå sammen med Akademikerne.

Uredde og polemiske

Har tilspissingen rammet ekteparet Knudsen også? I liten grad, hevder de selv. Da Forskerforum er på besøk en fredagsmorgen i april, snakker de om verdier som fellesskap og at «ingen mann er en øy». Men selv om de evner å skille jobb og privatliv, er det ingen tvil om at de blir smittet av diskusjonene i Khrono. Og da kan det visstnok bli «litt hett».

– Vi er uredde og polemisk dyktige begge to. Vi har ryggraden som skal til for å fremme sakene vi mener er viktige, forteller Ragnar om parets trang til å ta på seg fagforeningsverv.

– Merker dere noe til dette i samlivet?

– Det er morsommere å krangle om politikk enn om klesvask, sier Lena.

*– Det er morsommere
å krangle om politikk
enn om klesvask.*

LENA KNUDSEN

←
Det hender det blir jobbprat hjemme: – Jeg prøver å si minst mulig, men det er ikke alltid at det går, sier Ragnar.

→
På Lenas kontor har parets boksamling fått plass, deriblant et eksemplar av Jonas Bals' *Streik*.

– Vi har respekt for det vi er uenige om, og innser at vi ikke kan bli enige om alt. Så får vi heller ta fighten om hvem som skal rydde ut av oppvaskmaskinen, oppklarer ektemannen.

– Vi vil løfte hele laget

Ragnar og Lena insisterer på at de egentlig er på linje om det aller meste. De kommer ikke på en eneste dispuTT om arbeidsvilkår, og lønnspolitisk jobber de begge for at høgskolens ansatte skal få størst mulig del av lønnskaka.

Men på ett område trer de ideologiske overbevisningene frem: hvordan pengene skal fordeles, altså veien frem til høyere lønn, det som på tariffspråk kalles lokale eller sentrale tillegg.

– Det er ikke sånn at Forskerforbundet er imot generelle tillegg, men vi mener at de generelle tilleggene må vurderes lokalt ut fra hvordan man ligger an på lønn, både helhetlig og innenfor ulike stillinger, sier Ragnar.

– Og vi mener at man skal ha et forutsigbart

arbeidsliv og forutsigbar lønnsutvikling. Det løses best med generelle tillegg – som er utjevneende. Vi vil løfte hele laget, kontrer Lena.

Når Lena snakker om «hele laget», kommer det noe fjernt i blikket til Ragnar, samtidig som han uttaler gjentatte «neida» og «absolutt».

– Her vil jeg protestere på det siste utsagnet, sier Ragnar, som ikke kjøper premisset om at alle ansatte tjener på å få det samme lønnstillegget.

– Vi har respekt for det vi er uenige om, og innser at vi ikke kan bli enige om alt.

RAGNAR KNUDSEN

I stedet mener han NTL glemmer at mye lønnsdannelse skjer utenom lokale lønnsforhandlinger, for eksempel ved ansettelser.

– Mange forteller om nyansatte som tjener mer enn dem selv. Da vil sentrale tillegg sementere lønnsforskjellene. Hvis man fordeler midlene lokalt, kan vi også ivareta stayerne som kanskje risikerer å tape lønnsmessig ved ikke å skifte beite, sier Ragnar.

– Men det forutsetter at de tillitsvalgte er godt skolert og faktisk klarer å kjempe for sine saker. Hvis ikke sementeres lønnspolitikken på et dårlig nivå, argumenterer Lena, og nå øker temperaturen hjemme hos ekteparet.

– Vi vet å stoppe diskusjonen vår i tide, sier Ragnar da.

– **Alle som gjør en jobb, er like verdifulle.**

En god dose ideologi ledet paret inn i hver sin fagforening. Men aller mest handlet det om tilfeldigheter. Lena startet karrieren i Aetat, som på den tiden gikk gjennom en stor omorganisering, før det ble til det vi i dag kjenner som Nav. Der var de fleste organisert i NTL.

– Først tenkte jeg at jeg kunne forhandle lønnen min selv – ung, uerfaren og nyutdannet som jeg var. Men jeg forstod fort at det ikke er spesielt smart å stå alene, spesielt ikke i en organisasjon med så dype røtter i arbeiderbevegelsen, sier Lena.

Da hun begynte som rådgiver ved Høgskolen i Østfold, holdt hun fast på medlemskapet, og det har aldri vært aktuelt å skifte beite. Gjennom ulike tillitsvalgtverv har hun sett hvor viktig det er at noen taler de ansattes sak.

– Jeg trives godt i det politiske landskapet til NTL. Det harmonerer med mine verdier: Alle som gjør en jobb, er like verdifulle, sier Lena.

Da Ragnar var nyansatt saksbehandler ved høgskolen i 1995, banket en verveivrig tillitsvalgt fra Forskerforbundet på døren. Forbundets budskap om at høy utdanning skal lønne seg, falt i smak for den unge østfoldingen med mastergrad, og siden har han hatt en rekke tillitsvalgtverv.

– For å si det rett ut: Det er det mest meningsfulle jeg har jobbet med i arbeidslivet.

Lena og Ragnar kjører sammen til høgskolen.

→

– *Hver for oss er vi en liten Fiat – eller Forskerforbundet er kanskje en Ferrari – men dere andre er en Fiat. Og sammen er vi en bulldoser.*

RAGNAR KNUDSEN

– **Ikke verdt å gå til skilsmisse**

Hunden Bisk, som ikke liker å bli stuet bort, har funnet roen på fanget til matmor. Spøkefullt spekulerer de over hvor hunden hører hjemme tariffmessig.

– Hun ser veldig uorganisert ut, spør du meg, sier Ragnar.

Tonen blir litt mindre gemyttlig når de kommer inn på hvor mange hovedtariffavtaler det skal være i staten. Skal det være én felles avtale for alle, slik LO mener bidrar til mindre lønnsforskjeller? Eller skal partene ha ulike avtaler, slik at de for eksempel kan prioritere høyt utdannede yrkesgrupper, slik Unio går i bresjen for? Spørsmålet kan virke komplisert, men ikke mer innviklet enn at Unio var villige til å streike for å beholde sin avtale for to år siden.

– LO må bevege seg der. Vi har det bra med avtalen vi har nå, sier Ragnar.

– Og vi ønsker absolutt én avtale for alle, sier Lena.

Paret har få vansker med å tolerere hverandres uenigheter. De er lojale mot fagforeningene de representerer, pluss at de er anlagt med en solid dose pragmatisme.

– Vi har vært et par i snart 30 år. Det er jo ikke verdt å gå til skilsmisse bare fordi man ikke får til en avtale i staten, kommenterer Lena.

– **Sammen er vi en bulldoser**

I løpet av en vanlig arbeidsdag ser ekteparet mer til sine plasstillitsvalgte enn til hverandre. Men hvis det drar seg til, og saker må opp til rektornivå, hender det at de ulike hovedsammenslutningene møtes i IDF-møter. Da må det vel være en fordel at en av partene har spist ved samme kjøkkenbord som deg i nærmere 30 år?

– Ragnar byr ikke på så mange uttrykk, men jeg kjenner de subtile signalene, kommenterer Lena.

– Jeg blir lettere sint på ham enn på Pål, sier Lena, som her refererer til Akademikernes representant ved høgsolen.

NTL og Forskerforbundet kjekler kanskje på toppen, men på Høgskolen i Østfold er partene best tjent med å samarbeide godt. Som en liten høgskole, omgitt av flere større universiteter i området rundt Oslofjorden, kan de ikke risikere de store feidene.

– Vi har ikke råd til å være dårlige på arbeidsvilkår. Vi må være ledende, og det mener jeg vi har gode forutsetninger for. Ellers mister vi dyktige folk. Lønnsledende er antagelig for mye å strekke seg mot, men vi skal i det minst ligge godt plassert i midtsjiktet, sier Ragnar.

Paret er skjønt enige om at fagforeningene står sterkere sammen.

– Hver for oss er vi en liten Fiat – eller Forskerforbundet er kanskje en Ferrari – men dere andre er en Fiat. Og sammen er vi en bulldoser, spøker Ragnar.

Ekteskapsrådgivning

Hjemme i huset i Halden gjør paret seg klare til å dra til campus. Med Lena i passasjerstet kjører Ragnar de snaue ti minuttene det tar å komme seg dit. Før de drar, snakker de om at det er rart å tenke på hvor lenge de har holdt sammen.

– Vi driver ikke med ekteskapsrådgivning, akkurat. Vi er bare oss selv. Men vi passer rett og slett godt sammen, og det merket vi tidlig, sier Ragnar.

– Kanskje vi har vært heldige, at vi traff akkurat hverandre, og at vi begge var fri. Det har funket, tilføyer Lena. **F**

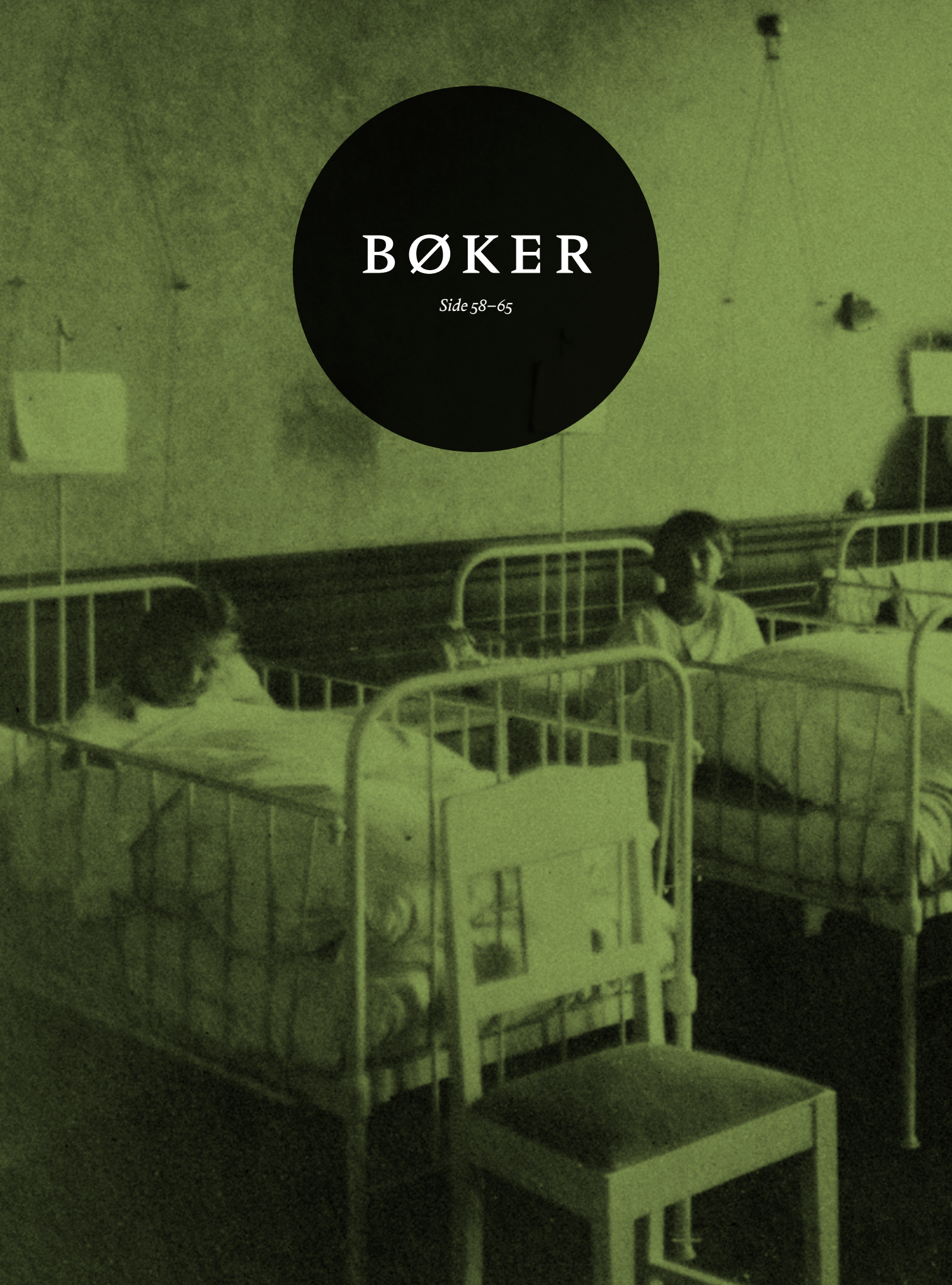
←
Forskerforbundet og NTL
er enige om én ting: å gjøre
lønnskaka større.

↓
Ragnar og Lena er gamle
travere ved Høgskolen i
Østfold. – Vi er sånn som
mennesker: lojale mot hver-
andre, arbeidsplassen og
medlemmene, sier Lena.

BØKER

Side 58-65

MAKT OG MARMOR

Latinkyndige Jon Iddeng loser oss gjennom tusen år med romersk historie. Stilen er stram, og hånden er stødig.

Av Frida Skatvik

Hvor ofte tenker du på Romerriket? Spørsmålet gikk viralt på TikTok, der overraskende mange menn svarte at de tenkte på Romerriket ukentlig, daglig og flere ganger om dagen. For eksempel: «Hver gang jeg kjører på en rett vei.» Bare skryt, selvfølgelig. Men at kunnskaper om det velsmurte verdensriket er populært, er det ingen tvil om. Særlig blant menn. Serien «En kort introduksjon» er rettet mot både studenter og et allment publikum. Skal man tro tidsånden, ligger *En kort introduksjon til Romerriket* an til å bli årets strandlektyre.

Historiker Jon Iddeng jobber i Forskerforbundet og har skrevet flere bøker om romertiden. I denne boken er det rikets storhetstid som er i blikkpunktet. Den inneholder alt en autodidakt trenger å vite om seige slag, maktkamper og erobringer, styreformer og ingeniørkunst. Riket fremstilles som en voldsmakt, men også som en garantist for mindre stater som selv oppsøkte Roma for hjelp og beskyttelse. Vi får innblikk i den sosiale lagdelingen, hva som lå på matfatet, og hvordan indre uro ble brukt til å øke Romas makt. Og ikke minst: kart. Kart er viktig. Både

over rikets faktiske utbredelse og over verden slik romerne så den for seg.

Som Iddeng skriver, tapte romerne mange slag, men de vant alltid krigen. Hvordan kunne det ha seg at romerne «var så gode til å herske over andre»? Iddeng peker særlig på én fordel: De var ikke avhengige av leiesoldater. «Måten de var organisert på, politisk og militært, gjorde at de forble lojale.» Når det gjelder det militære, er det interessant å lese at romerne ikke hadde noen militær strategi. Mens én keiser kunne være opptatt av erobring, kunne den neste være opptatt av å sikre grensene. Militære strategier var personavhengige, aldri langsiktige. Men romerne hadde det Iddeng kaller en «erobringssideologi». Grunnen til at den lyktes, tilskriver han langt på vei også den republikanske statsformen.

Det er ikke vanskelig å forstå at tanken om et europeisk maktsentrum med esende yttergrenser kan virke besnærende. Hvorvidt det er allment opphissende, er jeg mindre sikker på. *En kort introduksjon til Romerriket* er nettopp en kort introduksjon, og det står for eksempel ingenting om romernes kjønnsniv. Om Pompeii skriver Iddeng at de hadde fine murhus, indre atri-er og flotte, bemalte vegger – uten å nevne de arkeologiske sensasjonene som ga opphav til ordet «pornografi». Mer tynt beskrevet er rikets fall og kollaps. Her henstilles leseren til et sitat fra opplysningshistorikeren Edward Gibbon: «I stedet for å spørre om hvorfor det romerske imperiet ble ødelagt, bør vi heller la oss overraske over at det eksisterte så lenge.»

Særlig studenter vil ha nytte av Iddengs beskrivelser av den romerske republikken som politisk konsept. Når europeiske intellektuelle først vendte seg mot antikken, var det Roma som var inspirasjonskilden. Det athenske demokratiet fremsto, som han påpeker, som en «merkverdig parentes i historien». Mens greske tenkere hadde

Jon W. Iddeng

En kort introduksjon til Romerriket

CAPPELEN DAMM AKADEMISK, 2026
230 SIDER
VEIL. PRIS: KR 349

Forum Romanum, Roma.

FOTO: ART INSTITUTE OF CHICAGO

en organisk forståelse av styreformer som degenererte og avløste hverandre i et slags kretsløp, ble den romerske republikken betraktet som en tidløs idealforfatning. Den varte i hele 460 år, fra 509 til 49 før vår tidsregning. Antakelig har Iddeng en grunn til å se bort fra San Marino, kjent som verdens eldste eksisterende republikk, når han slår fast at «ingen av dagens republikker eller demokratier har vart så lenge».

I et format som dette er et visst tap av nyanser ikke til å unngå. For eksempel beskriver Iddeng etruskerne som et «litt gåtefullt folk» som «snakket et språk som ikke var indoeuropeisk, og som ikke har nedtegnet fortellinger om seg selv som vi kan lese». Rett nok er syntaksen en gåte, og mange forskere er blitt rammet av forvirring. Men de fleste av de bevarte «fortellingene» – spådommer, gulltavler og gravinskripsjoner – kan faktisk leses og forstås. I *En kort introduksjon* er kunnskapen fortettet, men helt galt går det aldri. Kildene er dessuten bunnsolide. Iddeng siterer fra klassiske verk, og har gjort flere av oversettelsene selv.

Balansekunsten er å skrive en håndbok for noviser uten å fornærme dem som måtte ha enkelte kunnskaper fra før. En heterogen lesergruppe er kanskje ikke sterkere enn det svakest leddet, men en kan lure på om det er nødvendig å påpeke at romerne ikke hadde politiske partier, biler, brus og kjemisk gjødsel. Litterære krumspring er det få av, selv om forfatteren krydrer det litt til med å beskrive Cicero som selvgod, Augustus som durkdreven og Vespasian som en notorisk gjerrigknark.

Samtidig skal det mye til for ikke å lære noe nytt. *En kort introduksjon til Romerriket* er rett og slett en solid innføring, og treffer alle som vil forøke sine kunnskaper i et format som enkelt lar seg fordøye.

HJERNEFEMINISME

Ann-Marie de Langes bok *Kvinnehjernen* bør bli allmennkunnskap for alle tenkende og følende personer.

Av Andreas Ervik

Menn er rasjonelle, kvinner emosjonelle – det er lett å ty til slike klisjeer når kognitive kjønnsforskjeller beskrives. Nevropsykolog Ann-Marie de Langes bok *Kvinnehjernen* viser ettertrykkelig hvor livsviktig kunnskap om de reelle forskjellene kan være. «Det handler ikke om at kvinner er vanskeligere å behandle eller har ‘for diffuse’ symptomer, men om at kunnskapsgrunnlaget er mangelfullt og at konsekvensene først blir synlige når noe går alvorlig galt.»

Visste du at hjerneslag gir ulike symptomer hos menn og kvinner? Ikke jeg heller. Og uvissheten deler vi dessverre med helsepersonell. Den mannlige standarden fører til feildiagnostisering som stress, migrene eller virusinfeksjon og gjør at kvinner taper livsviktig behandlingstid.

Nevropsykologen lokaliserer ikke kjønnsforskjeller hovedsakelig i hjernens struktur, men i kjønnshormonene, som påvirker både kognisjon, helse og humør. «Hormonsvingninger er en naturlig og essensiell del av kvinners biologi, men hos noen bikker de over i noe destruktivt.» Menstruasjonsproblemer, fødselsdepresjon, overgangsplager og autoimmunitet deler ikke bare

det hormonelle grunnlaget, men også samfunnsmessig bagatellisering og lite forskning.

Et kuriøst, men betegnende eksempel viser hvor lite gjennomtenkt det har vært når forskere har bortprioritert det kvinnelige. Hjerneforskernes favorittdyr er mus, nærmere bestemt hannmus. Forskerne har nemlig vært overbevist om at hunnkjønnets hormonelle humørsvingninger ville gjøre resultatene upålitelige. Senere studier har vist at det ikke stemmer. «Men fordi myten fikk stå uimotsagt i flere tiår, gikk forskningen glipp av innsikt i hvordan biologiske prosesser påvirkes av kjønnshormoner som østrogen og progesteron.»

Boka er inndelt etter livsløpets omveltninger: nervesystemet som tar form, pubertet og menstruasjon, svangerskap og barseltid, midtlivets overgangsutfordringer, aldringens sorg og bestemorrollen. Men den starter likevel på 1800-tallet. Alle mulige kvinneutfordringer, enten det var smerter, angst eller ønsket om å studere eller arbeide utenfor hjemmet kunne diagnostiseres som hysteri. De tilsynelatende rasjonelle mannlige legene ga en like absurd forklaring som kur: En livmor som vandret rundt i kroppen, måtte behandles med ensom hvile. Denne starten forankrer boka historisk og i en rettferdig harme.

Boka er generelt full av perspektiver som gir fornyet respekt for de enorme forandringene som kvinner gjennomgår kroppslig og kognitivt: «Fysisk sett er svangerskap en av de mest krevende tilstandene et menneske kan gjennomgå. Den metabolske belastningen, altså hvor hardt kroppen må jobbe, ligger på nivå med å sykle Tour de France eller løpe ultramaraton, bare at det varer i ni måneder.» I tillegg til nytt liv skaper graviditet også økt sårbarhet for psykiske lidelser, og – fantastisk nok – en mer ungdommelig hjerne.

Ann-Marie de Lange
Kvinnehjernen. En hjerneforskere blikk på kvinners livsfaser

CAPPELEN DAMM, 2026
239 SIDER
VEIL. PRIS: KR 399

Nevrologen Jean-Martin Charcot ved La Salpêtrière i Paris demonstrerer hypnose for å behandle hysteri hos Blanche Marie Wittman i 1887.

MALERI AV ANDRÉ BROUILLET

Forfatteren er personlig på en måte som må ha krevd mot og en evne til å reflektere faglig over vanskelige følelser, idet hun skriver om egne spontanaborter og ufrivillig barnløshet. Som andre vemodige og gledesfylte sider av kvinnelivet gir forfatteren sin reproduktive sorg nevropsykologisk dybde gjennom forklaring av prosessene bak. Hun bemerker at «det å håndtere vanskelige følelser krever samarbeid mellom de delene av hjernen som styrer tenkning og de som registrerer følelser». Og den beste måten å få disse delene av hjernen til å samvirke på er å kommunisere om

erfaringene: «Det motsatte av å lide i stillhet – å snakke om vanskelige opplevelser – ser altså ut til å hjelpe hjernen med å regulere følelsene.»

Svarer *Kvinnehjernen* på hvorvidt menn er fornuftige og kvinner empatiske? De Lange viser at et slik stereotypisk skille forenkler evnene til både menn og kvinner. Forfatteren henter kunnskap fra studier hvor individer abstraheres i store datasett, og kombinerer denne med omsorgsfull nærhet for personene bak tallene. Det er altså samvirket mellom fornuft og empati som gir nevropsykologen muligheten til å produsere ny innsikt om

hvordan mennesker fungerer.

Kvinnehjernen løfter det innerste, hvordan kvinner opplever seg selv og omverdenen, til et felles anliggende. For mannlige lesere, som undertegnede, kan boka avkrefte stereotypier. Enda viktigere er hvordan den fungerer både kognitivt og sosialt utvidende. Boka utvider evnen til å sette seg inn i andre menneskers erfaringer og skaper en fellesskapsfølelse på tvers av kjønnene for de utfordringene kvinner kan ha i livsløpet sitt.

LIKESTILLER DYR OG MENNESKER

Dyrenes egenverdi står sentralt for Kristin Armstrong-Oma. Perspektivet beriker denne historiske framstillinga.

Av Agnetha Thormodsdatter

Arkeologiprofessor Kristin Armstrong-Omas motivasjon for å forske på flokken og hvordan ulike arter forholdt seg til hverandre i tidligere tider, framstår personlig. I nåtid lever hun i en mangeartsflokk med tre hunder og ni høner, og hun forsker på dyrs egenart, dyrs sameksistens med mennesker og påvirkning på samfunn i fortid. Tidligere har hun skrevet *Hesten – en magisk følgesvenn i nordisk forhistorie* (2011) og *The Sheep People* (2018).

En av bokas styrker er en ryddig struktur og en rik bildesamling bakerst. En tabell med periodeinndeling fra 50 000 fvt. fram til 1537 i innledningen er et uvurderlig verktøy for alle som ikke befatter seg med disse historiske periodene til daglig. Hvert kapittel tar for seg ett dyr. Samtidig og gjennomgående er det fortellinga om flokken som utgjør bokas lange linje. Poenget om at hver enkelt er avhengig av å tilhøre et fellesskap, uavhengig av art, framstår nærmest politisk, og rammer individualismen som er typisk for 2026.

Armstrong-Oma er en god formidler. Hun skriver fram levende fortellinger om dyr og mennesker ved å flette sammen myter, sagalitteratur, helleristninger, gravfunn og nyere

forskning på dyr. Det gjør at *Flokken. Historien om dyrene og oss fra istid til vikingtid* åpner for nye perspektiver. Hun ekskluderer heller ingen, ved fortløpende å forklare og begrunne begreper og perspektiver hun bruker. For eksempel skriver hun om mange-

artsarkeologi at den «befatter seg både med hvordan mennesker og dyr har levd sammen, og med hvilken effekt deres sammenvevde liv har hatt på hvordan ulike aspekter ved samfunnet ble utformet».

Boka åpner opp for nye perspektiver. På lett tilgjengelig vis problematiserer Armstrong-Oma den humanistiske tradisjon som setter mennesket i sentrum og over dyra, og viser hvordan den er lite egna til å forstå tidligere tiders samfunn. Hun fortsetter resonnementet med årsakene til at dette perspektivet ble etablert: «I den vestlige kulturhistorien var dyrs lidelse og dyrs filosofiske status en verkebyll for mange filosofer – dyrene var tross alt også en del av skaperverket, og under menneskenes beskyttelse og omsorg. Dårlig samvittighet over å drepe dyr var trolig en sterk drivkraft for å skape en distanse mellom menneske og dyr. Det var enklere for presteskapet å forholde seg til en definisjon av dyr som ikke innebar sjelsevner eller evne til lidelse.» Derfor er det et poeng for henne å forsøke å ha en «prehumanistisk tilnærming» i egen forskning. Sammen med stadig ny teknologi viser hun hvordan dette åpner for nye fortolkninger av kilder fra tidligere tiders samfunn.

Det er ingen tvil om at Armstrong-Oma er over gjennomsnittet opp-tatt av dyras ve og vel. Hun er aktiv i Dyrebeskyttelsen, og i forskninga si har hun en likebyrdig tilnærming til dyr og mennesker. Engasjementet hennes smitter over på meg som leser, og har gitt meg nye perspektiver på dyr og forholdet mellom dyr og mennesker. Jeg visste for eksempel ikke at sauer kunne huske og gjenkjenne opp mot femti ansikter over tid, at de besitter nedarva kunnskap, og at de uttrykker både sorg og glede. Dette er bare noe av det som gjør denne boka til en underholdende bok om flokken(e) vi er og har vært en del av.

Kristin Armstrong-Oma
Flokken. Historien om dyrene og oss fra istid til vikingtid

CAPPELEN DAMM, 2026
224 SIDER
VEIL. PRIS: KR 399

HISTORIEN GJENTAR SEG, MEN KUN OMTRENTLIG

En sprenglærd bok der fakta-trengselen går ut over lesbarheten.

Av Kjetil Vikene

Dagens verden «ligner ganske mye på verden slik den var for mer enn hundre år siden», skriver forfatteren i innledningen, og dette «ganske» er også navet i boken. Boken har opprinnelig kommet ut på engelsk. Den er – svært enkelt oppsummert – en omfattende og detaljert kartlegging av historiske *korrelasjoner* mellom de internasjonale stormaktspillene som foregikk i 1914 og foregår i 2026. Minimumsutgaven av fortellingen er at Storbritannia, som fallert hegemoni, i tiårene før 1914 i stadig større grad ble truet av Tyskland, som med overraskende hurtighet ble en voksende økonomisk, teknologisk og militær maktfaktor. Odd Arne Westad, som er professor i historie ved Yale University, finner «slående, om enn langt fra fullstendige likheter» med dagens forhold mellom USA, som fallert hegemoni, og Kinas eksplosive vekst.

I et utvidet perspektiv handler boken om den *globale* stormen som kommer, fremveksten av en ny multipolar verdensorden med stort konfliktpotensial. Dermed er det også kortere fortellinger om Brasil, Tyrkia, Vietnam, Midtøsten og – litt lengre – om EU og Russland. Det veksler raskt mellom ulike konflikter, politiske motsetninger og økonomiske forhold. Brå overganger mellom personka-

rakteristikker av maktsyke og redde verdensledere kombineres med store tematiske og historiske sprang. Snart handler det om Balkan i historisk skvis mellom Sovjet og Østerrike, snart om kunstig intelligens og kamp om ny teknologi – fra krigspotensialet i Himalaya til lave fødselstall i Europa. Er man velvillig innstilt, kan man lett la seg imponere over tekstens sprenglærdhet, er man vrang, kan man la seg irritere over tekstens for-

Odd Arne Westad

Når stormen kommer. Stormaktskrig og historiens advarsler

CAPPELEN DAMM AKADEMISK, 2026
200 SIDER
VEIL. PRIS: KR 399

tettede og rasende tempo. Dessverre går trengselen innimellom ut over lesbarheten, og dessuten kan det bli en viss inkonsekvens når det gjelder fremstillingen av forholdstall. «Litt under halvparten av Russlands totale utenlandshandel skjer nå med Kina, noe som er et temmelig bemerkelsesverdig tall, gitt at Russlands prosentandel av Kinas handel er mindre enn 3,5 prosent. Dette er for eksempel mindre enn en fjerdedel av Kinas handel med landene i Sørøst-Asia.» I neste sving: India «har et betydelig handelsunderskudd med [Kina] på omkring 80 milliarder årlig.» Det første sitatet er kronglete, det andre ikke så veldig informativt, siden det ikke er et forholdstall.

På sitt beste er likevel Westad sitt prosjekt tydelig, godt begrunnet og godt forklart. Dette gjelder f.eks. parallellen mellom fremveksten av nasjonalismen i Europa på slutten av 1800-tallet og i dag. På sitt verste hangler sammenligningene fordi de er omtrentlige konglomerater, som når Westad skriver at «Taiwan-konflikten er *litt som en blanding* av både Alsace, Bosnia og Belgia» (min kursivering).

Boken konkluderes med kapitlet «Argumentet for fred». Westad skriver at utfordringen «er å styre overgangen til multipolaritet uten å skape den typen innflytelsessfærer for stormaktene som kun er basert på at makt er rett». *Hvem* som skal ta styringen, gis det ingen svar på.

Man skal som anmelder være forsiktig med å ønske seg en annen bok enn den man har fått i hendene, men i dette tilfellet oppleves det innimellom som om jeg leser to bøker. Den ene boken handler om starten på det forrige århundret, den andre om vår samtid. Så er sidene stokket om hverandre – selvsagt ikke tilfeldig – men det kan innimellom være vanskelig å henge helt med på sammenligningene, sammenstillingene og overgangene.

OPP OG GÅ

Dette er ikke bare en kunnskapsrik og godt fortalt institusjonshistorie. Det er også en bok om det moderne Norges syn på funksjonshemmede.

Av Siri Lindstad

I en seng, i et hus, i en etterkrigstid ligger en ett år gammel jente med hoftegips. Her skal hun ligge mer eller mindre konstant i fire og et halvt år, alene, uten familien i nærheten. Hun er bare ett av mange slike barn som på 1900-tallet tilbrakte år av oppveksten alene på sykehus.

Staten burde si unnskyld til barn som henne, skriver Thomas Vidnes Hansen Hagen i boken *Oppreist*. Han er historiker og leder ved Vest-Agdermuseet. Nå har han skrevet historien om Sophies Minde, en institusjon med et vakkert navn, men med til tider stridige prinsipper. Dette var landets ledende ortopediske anstalt i over hundre år, og boken er skrevet på oppdrag fra institusjonen selv, som i nåtid viderefører navnet i form av en stiftelse og et senter for ortopediske hjelpemidler. Hagen skildrer kontroverser med fri penn og ser ikke ut til å ha latt seg begrense av hvem som betaler ham for å skrive. Resultatet er en murstein av en bok, en vond, men også hjertevarm og ikke minst kunnskapsrik fortelling om det framvoksende velferdssamfunnets behandling av mennesker med funksjonsvariasjoner.

Dette er en fortelling som dirrer

Thomas Vidnes Hansen Hagen

Oppreist. Historien om Sophies Minde og bevegelseshemmede i Norge

FORLAGET PRESS, 2026
768 SIDER
VEIL. PRIS: KR 579

i spennet mellom to paradigmer: reparere ufullkomne kroppere, eller se mulighetene i kroppene slik de er. Overlege Paul Victor Bülow-Hansen, en pioner innen ortopedisk kirurgi, er en representant for det første paradigmet. Opprinnelig betyr ortopedi behandling av skjevheter hos barn, og det var da også barn og unge som var den viktigste pasientgruppen hos Sophies Minde. Målet var å rette ut rygg og bein og få pasientene opp og gå, koste hva det koste ville.

Men institusjonens historie begynte et annet sted enn i sykehussengene, nemlig på «Arbeidsskole for Vanføre», etablert i Kristiania i 1892 av søstrene Nanna og Agnes Fleischer. De ville gi unge mennesker med funksjonsnedsettelse en sjanse til å klare seg selv ved å lære et håndverk de kunne leve av. De to søstrene representerer i så måte det andre paradigmet, der man velger å se de mulighetene som allerede finnes i kroppene. I 1897 ble søstrenes innsats belønnet med en pengegave fra kongeparet Oscar 2 og dronning Sophie, og dermed kunne Sophies Minde etableres som institusjon med tilbud om både yrkesopplæring og medisinsk behandling. Medfødte skeivheter og skavanker var utgangspunktet for behandlingen som vokste fram, men også skader som følge av arbeidsulykker og lammelser forårsaket av polioepidemiene som herjet.

Oppreist byr på en kunnskapsrik ferd gjennom ortopediens faglige utvikling, men favner så mye mer. Dette er også historien om framveksten av trygdevesenet, barnevernet, skolens ansvar for å gi tilpasset opplæring, kravene om universell utforming i offentlige bygg, og arbeidsmarkeds tiltak, for å nevne noe.

Ikke minst er det historien om hvordan tenkningen rundt en minoritet foregår, hvordan identiteten «funksjonshemmet» sirkles inn, defineres, forhandles, utfordres og

Barneværelse ved Sophies Minde, ca. 1930.

FOTO: NARVE SKÅRPMOEN / SVERRSBOG TRØNDELAG FOLKEMUSEUM

problematiseres. Forfatteren tenker høyt rundt det han ser, hører og leser, som når han beskriver parkanlegget rundt Sophies Minde, som lenge var delt opp i ulike soner og stemninger. Parken «rommet ganske forskjellige og til dels motstridende ideer om hva slags aktiviteter som skulle foregå her, og om hva man ønsket at parken skulle signalisere», skriver Hagen. Deler av den leser han som uttrykk for hvordan vi former og tukter naturen. Andre deler tolker han som uttrykk for hvordan vi ser på verdien av det «urørte», «naturlige», «frigjorte». Slik får han sagt noe om spenningen mellom undertrykking og frigjøring, en spenning som gjennomsyrrer den

ortopediske behandlingen i perioden fra 1930- til 1950-årene.

Så hva husker jeg best etter en fak-tamettet, men velskrevet ferd gjennom 700 sider? Jo, to ting: For det første lettelsen da fagfolk endelig begynte å gi slipp på overbevisningen om at det beste alltid er å skulle gå og stå på egne bein. Lenge var rullestol tabu. Men på 1970-tallet begynte denne holdningen å endre seg, og dermed begynte man omsider å videreutvikle rullestoler, gjøre dem elektriske og tilpasset den enkelte bruker.

For det andre: Ungene. Hagen har snakket med mange av dem som en gang var små og mellomstore pasienter ved Sophies Minde, og evner gjennom

raske skisser av historiene deres å gi oss et flerdimensjonalt inntrykk av hvordan de opplevde institusjonen. Noen har bare gode minner om snille fagfolk, spennende storbymiljø og nye venner. Men for mange innebar sykehusoppholdet måneder og år av ensomhet, i en tid der foreldrene mest ble sett på som forstyrrende elementer i behandlingen. På 1980-tallet endret dette seg, og man skulle ønske det var av hensyn til barna – og foreldrene. Men Hagen viser hvordan endringen vel så mye handlet om budsjetter. Det lønte seg å la foreldrene igjen overta mye av omsorgen for sine pleietren-gende barn. Den innsikten kommer jeg til å gnage på lenge.

Lønsoppgjjer

- a) Fyll ut fagforeining og arbeidsgivarforeining: 23. mars leverte delegasjonen frå ... krava sine til ..., og dette innleide frontfagoppgjjeret.

ILL: SHUTTERSTOCK

- b) Frontfagoppgjjeret fører til den såkalla frontfagramma, som er ei rettesnor for resten av lønsoppgjjeret. Kor mange prosent var denne ramma på i fjor? (Margin: 0,3 prosentpoeng)
- c) Årets lønsoppgjjer er eit såkalla hovudoppgjjer, der heile tariffavtalen blir revidert. Kor ofte er det hovudoppgjjer?
- d) Kvifor dukkar juristen Mats Ruland ofte opp i media når det er tid for lønsoppgjjer?
- e) Kva heiter det regjeringsoppnemnde utvalet som sidan 1967 har levert talmaterialet – om pris- og lønsvekst m.m. – som danner eit grunnlag for partane i lønsoppgjjeret?

Stortinget

- a) Kva er det vanlegaste namnet på det store, opne rommet i første etasje av stortingsbygget, der politikanane ofte blir intervjuet – og der ein finn den 47 kvm store bileteveven Landskap, laga av Sissel Blystad?
- b) Kva for Ap-politikar vart i 1993 landets første kvinnelege stortingspresident, ei stilling ho hadde fram til 2001?

- c) Kva for forfattar var tilsett som statsrevisor av Stortinget, men miste denne jobben etter å ha gitt ut den kontroversielle romanen *Mandfolk* i 1886?

- d) Kva tiår vart stortingsbygningen oppført og teken i bruk?
- e) Kva var namnet på Nazi-Tysklands sivile forvaltningsorgan i Noreg, som under så å seie heile okkupasjonen heldt til i stortingsbygningen?

Sportsrevyen

- a) I kva for idrett skjedd det, særleg i Sverige, ei rekke dødsfall på 1980- og 1990-talet som vart kopla til bakteriane Twar (*Chlamydia pneumoniae*) og Bartonella?
- b) Kva år vart den siste Sportsrevyen send, etter meir enn eit halvt hundreår på norske tv-skjermer? (Margin: 1 år)

FOTO: NRK

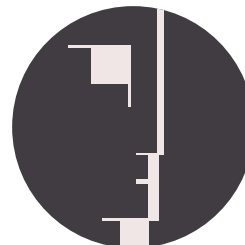
- c) Etter årets langrennssesong var det slutt på karrieren for ein amerikanar med 28 verdscuptriumfar, ein italiendar med 18 og ein sveitsar med 6. Kan du nemne minst ein eller ei av desse?
- d) Yukigassen er ingen stor sport, men den blir utøvde i Japan og Finland samt kvart år i mars månad i Vardø. Kva slags konkurranse er det tale om?
- e) Prorektor for samfunnskontakt ved Universitetet i Innlandet, Ine Wigernæs, fekk som langrennsløpar problem etter ein dopingtest i 2003. Kva for stoff – som seinare er fjerna frå forbodslista – hadde ho for mykje av i blodet?

Å danne skule

- a) Kva for nymarxistisk «skule» som vart etablert i Tyskland på 1920-talet, emigrerte kollektivt til USA etter at nazistane kom til makta, og blir som regel forbunden med namn som Adorno, Horkheimer og Marcuse?
- b) Kva for amerikansk by har gitt namn til den samfunnsøkonomiske skulen som har Milton Friedman og George Stigler som sine fremste namn?
- c) Rafaels «Skulen i Athen» er eit av hovudverka frå renessansen, og

viser kjende skikkelsar både frå antikken og frå samtida. Kor kan du sjå denne fresken?

- d) På kva for akademisk fagfelt utmerkte Oslo-skulen seg frå 1945 og vidare gjennom etterkrigstida?
- e) Kva for banebrytande skule for formgiving og arkitektur i Weimar hadde Walter Gropius som sin første rektor og seinare Ludwig Mies van der Rohe?

ILL: OSKAR SCHMEMER

På menyen

- a) Dersom du ikkje sit ved bordet, er du på menyen, uttalte Canadas statsminister under ein mykje sitert tale ved World Economic Forum i Davos i januar. Kva er namnet hans?
- b) Kva heiter den skandaliserte sjefskokken på restaurant Noma i København som nyleg trekte seg etter ei rekke anklagar om vald mot tilsette?

FOTO: SHUTTERSTOCK

- c) Kva er namnet på den klassiske italienske retten som består av kalveskank kokt i gryte med kvitvin og grønnsaker?
- d) Kva for pioner innan husstell (sjå biletet t.h.) hadde sin eigen hushaldningsskule utanfor Hamar og dominerte marknaden for kokkebøker i åra frå 1900 fram til den andre verdskrigen?
- e) Kva film kjem dette sitatet frå: «I'm having an old friend for dinner»?

Kva heiter denne pioneren
innan husstell?

FOTO: UKJENT / DOMKIRKEODDEN

Svar

Lønsoppgjer: a) Fellesforbundet og Norsk Industri. b) 4,4 prosent. c) Annakvart år (kvart partalsår). d) Han er riksmeklar. e) Det tekniske berekningsutvalet for inntektsoppgjera (TBU), eller berre Teknisk berekningsutval. **Stortinget:** a) Vandrehallen (men Sentralhallen, det meir formelle namnet, er også godkjent). b) Kirsti Kolle Grøndahl (Ap). c) Arne Garborg. d) 1860-talet. e) Rikskommisariatet (eller i sin heilskap: Rikskommisariat for dei okkuperte norske områda). **Sportsrevyen:** a) Orientering (og ein er framleis ikkje sikker på kva årsaka var). b) 2022. c) Jessica Diggins, Federico Pellegrino og Nadine Fähndrich. d) Snøballkrig. e) Koffein. **Å danne skule:** a) Frankfurtarskulen. b) Chicago. c) I Vatikanpalasset (Vatikanet er også godkjent). d) Filosofi. e) Bauhaus. **På menyen:** a) Mark Carney. b) René Redzepi. c) Osso Buco. d) Henriette Schønberg Erken. e) Nattsvermeren (The Silence of the Lambs)

Tilbakeblikk

FOTO: SVERRE A. BØRRETZEN / AKTUELL / NTB

Den største gleda du kan ha

Reportasjebladet Aktuell hadde i nr. 45/1972 ei sak om lønsutjamning ved Institutt for fredsforskning. Ordninga hadde ein ideologisk bakgrunn og var bestemt på eit allmannamøte. «Noen av oss ved instituttet begynte etter hvert å oppleve lønnsforskjellen ved instituttet som problematisk i forhold til de likhetsidealer vi forfektet gjennom vårt arbeid», sa instituttstyrar Nils Petter Gleditsch (nr. 5 f.v.). Ulike arbeidsoppgåver, til dømes om arbeidet var vitskapleg eller administrativt, skulle ikkje spele inn. «Jeg vil også understreke at hvis vi hadde hatt en vaktmester eller vaskekone fast ansatt, så ville de ha kommet inn under akkurat samme ordning som vi andre», sa han.

Ifølgje Gleditsch hadde full likeløn for alle vorte for radikalt og i for stor kontrast til arbeidslivet elles. Derfor skulle utdanning og ansiennitet telje. Ut frå desse elementa vart alle tilsette plasserte på ein felles 18-trinns skala, med avansement til nytt trinn kvart år. Teoretisk sett ville ein nytilsett utan artium og ansiennitet starte på 1. trinn og bruke 17 år på å nå toppløn. Ein nyutdanna forskar med embetseksamen ville starte på 8. trinn og bruke 9 år på å nå den same toppløna.

Ordninga braut med alle innarbeidde lønssystem og hadde då artikkelen vart skriven, ikkje fått godkjenning av staten. For å få til lønsutjamninga la derfor alle tilsette sju prosent av eiga løn i ein felles pott. Dei lågast lønte fekk løna kraftig heva, og dei høgast lønte fekk løna redusert. Så kvifor var ingen sure?

EKSPERTEN SVARER

Har du spørsmål om arbeidsforhold? Skriv til julia.loge@forskerforum.no.

Bidrag som kommer på trykk, blir anonymisert.

Kunsten å gli opp i lønn

Du har kanskje mer rom for å øke lønnen din enn du tror, sier vår ekspert. Det kan gagne både deg og kollegene dine.

Av Ida Eritslund

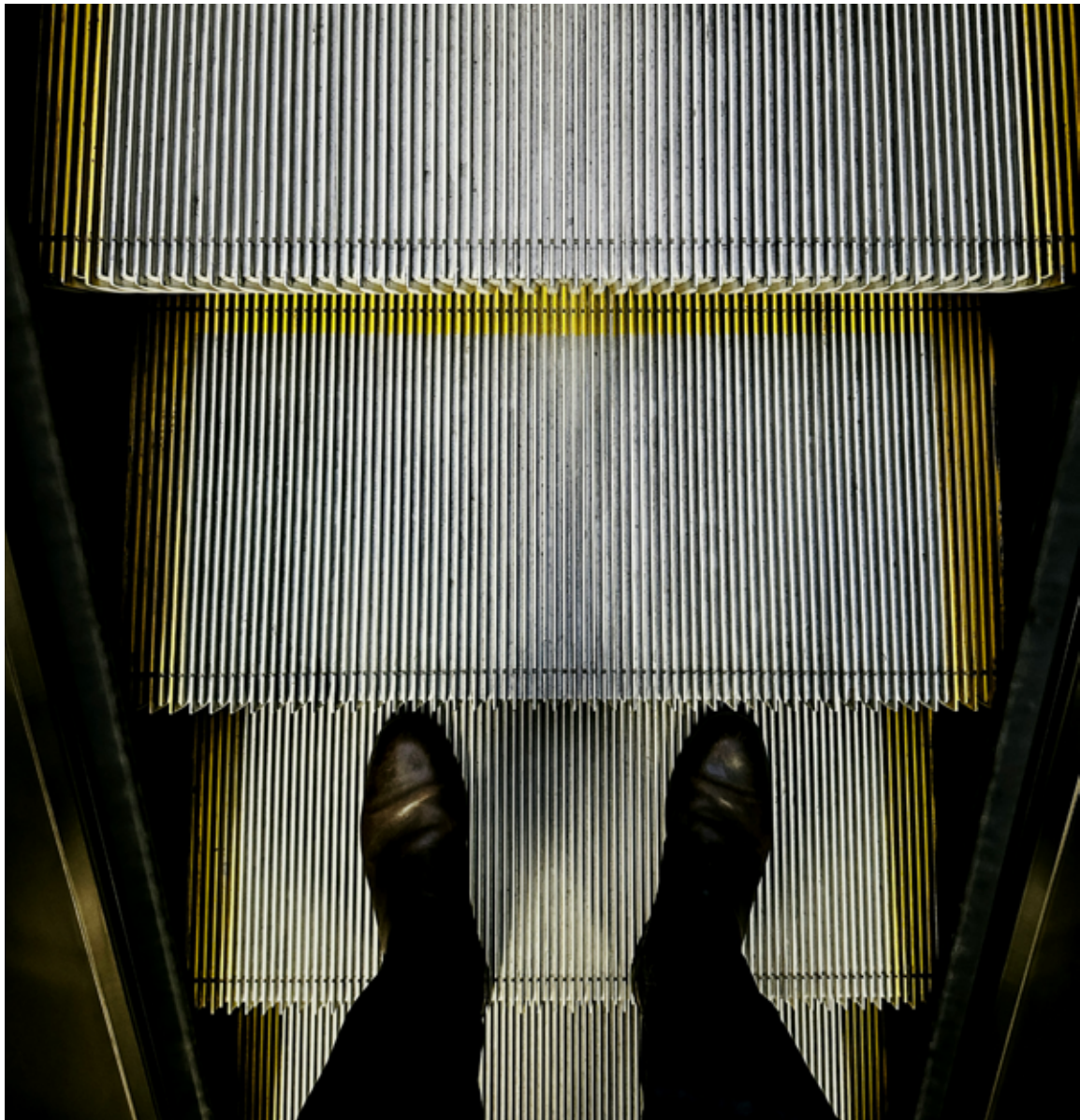

FOTO: JON TISON/UNSPASH

Hvordan kan du få høyere lønn utenom de årlige lønnsforhandlingene? Det finnes muligheter:

– Ja, dette er den berømte glidningen, sier Petter Lysrud Johannessen. Han jobber med lønn, tariff og arbeidsvilkår som seniorrådgiver i Forskerforbundet.

– Glidningen er lønnsutviklingen som skjer mellom forhandlingene, og satt av penger til på budsjettet: at noen blir forfremmet og får lønnsøkning, at noen slutter, at noen blir ansatt til høyere lønn enn forgjengeren, at stillinger oppstår eller faller bort.

– Så det er et slags slingringsmonn som finnes i budsjettet, til lønnsvariasjoner?

– Ja, man kan tenke på det sånn. Kultursektoren generelt og universitets- og høyskolesektoren (UH) spesielt er veldig dårlige til å ta ut glidningen. Folk blir i stillingene sine og slutter sjelden. Andre steder i statlig sektor er det mye mer utskifting. Der skjer glidningen automatisk hele tiden.

– Hvorfor er det så viktig å «ta ut glidningen»?

– Vi avsetter penger til glidning i de sentrale lønnsoppgjørene hvert år. Forenklet kan vi si at glidning er et spleiselag for alle i tariffområdet. Når UH-sektoren hvert år tar ut for lite, betyr det at vi finansierer glidningen i andre deler av staten.

– Så når kan du ha krav på høyere lønn – utenom forhandlinger?

– Det første er når du er ny i en stilling. Da skal du ha en 12-månedersvurdering i statlig sektor, andre steder er det vanlig med en vurdering etter prøvetiden. Det er mer en dialog, ofte med mulighet til å få en moderat lønnsjustering.

– Og når du har vært ansatt en stund?

– Vi får mange spørsmål om statens tariffavtale punkt 2.5.3, «Lønnsforhandling på særlige grunnlag». Det er to bestemmelser. Det ene er det vi kaller en «vesentlig endring i stilling», det andre er «rekruttere og beholde».

– Hva regnes som en vesentlig endring?

– Det kan være i forholdene som ble lagt til grunn ved fastsetting av stillingens lønn. Du kan ha fått økt ansvar, mer komplekse ansvarsområder eller endret kompetanse, slik som et professoropprykk. Man vil vurdere hvert tilfelle konkret, men arbeidsgiversiden er generelt ganske restriktiv. En sier ofte at det må være minst 50 prosent endring. Vi mener det er en for streng tolkning.

– Og «rekruttere og beholde»?

– Om noen er blitt tilbudt en ny stilling, vil arbeidsgiveren kunne kontre med et nytt lønnstilbud. Jeg mener man kan og bør bruke det mer proaktivt. Hvis man sliter med å rekruttere eller har avdelinger med mye utskifting, kan man bruke dette for å gi en gruppe et målrettet tillegg.

– Kan ansatte som opplever at de har litt lavt lønnsnivå, gå sammen om et krav?

– Ja, eller snakke med tillitsvalgte og løfte problemstillingen. Innenfor 2.5.3-bestemmelsen kan du ikke selv fremme krav til arbeidsgiveren. Du må enten fremme et krav gjennom tillitsvalgt, eller så må arbeidsgiveren fremme et krav for deg.

– Gjelder samme i privat sektor?

– Nei, i privat sektor må det være i henhold til de tariffbestemmelsene som er, og lokal lønnspolitikk. I utgangspunktet har arbeidsgivere i privat sektor mye større handlingsrom.

Petter Lysrud Johannessen er seniorrådgiver i Forskerforbundet.

FOTO: FORSKERFORBUNDET

– Så hvis du jobber i privat sektor, hvordan kan du da øke egen lønn?

– Der er det desto viktigere å ha en lønnsamtale. Årlig, tenker jeg. En lønnsamtale vil både synliggjøre lønnsforventninger og gi en tilbakemelding fra arbeidsgiverne på hva de mener om ditt lønnsnivå, og hva som skal til for å oppnå det du selv forventer.

– Om du tenker at ok, jeg har mange nye oppgaver, men snart er det lokale forhandlinger med delvis individuell pott. Bør man fremme lønnskravet der eller ta det på særlig grunnlag?

– Hvis det er grunnlag for forhandling på særlig grunnlag, bør man gjøre det der og ikke i den felles potten som er satt av.

– Bruke glidningen?

– Ja, det gagner alle. Vår sektor må bruke glidning mer aktivt. Vi må rett og slett bli flinkere.

– Se det – vi må bli flinkere til å kreve mer i lønn! Hvor mye kan det ha å si for den enkelte?

– Alle monner drar. Hvis du får et par prosent eller ett nivå opp én gang, er det noe du har resten av livet.

KI trenger humaniora. Og vice versa.

Kunstig intelligens kan berike humaniora som sampling kan berike musikk. Men den kritiske tenkningen må være på plass, mener kronikkskribentene.

Hvordan kan tenkning, kreativitet og kunnskapsarbeid formes og berikes i samspill med KI? Vi ønsker en bredere samtale om bruk og kontroll av KI i universitets- og høyskolesektoren. Samtidig må denne samtalen omsettes i praksis: Vi må utvikle en evne til å respondere ansvarlig og etisk i komplekse menneske-teknologi-relasjoner. Her spiller humaniora en sentral rolle i å bevare mening, mangfold og nytenkning.

Moderne teknologier, særlig KI, er dypt integrert i menneskelivet og får i økende grad betydning for beslutninger, relasjoner og samfunnsstrukturer. Disse systemene er ikke nøytrale, de reflekterer menneskelige verdier, forutsetninger og skjevheter. Bruken av dem kan få reelle konsekvenser for rettferdighet, personvern og likhet. For eksempel ser vi hvordan KI allerede brukes til å generere studenttekster, foreslå forskningsoppsummeringer og påvirke vurderingspraksiser i høyere utdanning. Kritisk tenkning og profesjonelt skjønn er derfor viktig for å sikre at teknologisk utvikling forblir inkluderende, kulturelt bevisst og tilpasset menneskelige behov.

Humaniora i KI-ens tidsalder

Humaniora forblir uunnværlig i KI-ens tidsalder fordi den bevarer og utvikler menneskelige ferdigheter som tolkning, kritisk tenkning, empati og etisk refleksjon – ferdigheter som chatboter og annen KI-teknologi

Mark O'Sullivan

førsteamanuensis ved Institutt for idrett og samfunnsvitenskap, Norges idretthøgskole, musiker og musikkprodusent

Christian Thue Bjørndal

førsteamanuensis ved Institutt for idrett og samfunnsvitenskap, Norges idretthøgskole

eksisterende marginaliseringspress mot humaniora. Dette henger sammen med en bredere utvikling der målbarhet, effektivitet og umiddelbar nytte gis forrang i kunnskapssystemene. Utdanningssystemene presses til raskt å levere «jobbklare» ferdigheter, noe som truer utdanningenes rolle som et rom for langsom, kritisk refleksjon og meningsdanning.

Teknologi gir ikke retning i seg selv

Utviklingen av KI gjør humaniora enda mer nødvendig. Dersom teknologisk kompetanse blir det dominerende målet, risikerer vi å redusere utdanning til snevre, instrumentelle ferdigheter. Humaniora og KI må derfor utvikles i samspill for å bevare det menneskelige i en teknologidrevet verden. Dette ser vi blant annet når digitale verktøy og KI brukes til å analysere store tekstmengder, samtidig som humanistiske perspektiver er nødvendig for å tolke og kritisk vurdere resultatene.

Hvis forankringen i kritisk refleksjon, etisk dømmekraft og forståelse av menneskelige og samfunnsmessige sammenhenger svekkes, risikerer teknologien å løsrive seg fra den virkeligheten den er ment å tjene. Det som står på spill, er kvaliteten, ansvaret og relevansen i kunnskapsproduksjonen.

Derfor må satsing på utvikling av KI-teknologier og økt kunnskapsberedskap alltid ledsages av en tilsvarende styrking av humaniora i høyere

FOTO: NORGES IDRETTSHØGSKOLE

ikke kan erstatte. Fag som antropologi, kunst, historie, lingvistikk, litteratur og filosofi er grunnleggende for å forstå hvordan mennesker skaper og uttrykker mening. Disse fagene er også avgjørende i møte med KI – for eksempel i utvikling av etiske retningslinjer (filosofi), kritisk analyse av språkmodeller (lingvistikk) og forståelse av teknologiske brudd og kontinuiteter (historie). Likevel ser vi at nettopp denne typen kunnskap presses i bakgrunnen. Dette grunnlaget kan ikke marginaliseres til fordel for kortsiktige, markedsstyrte prioriteringer, særlig når den økende bruken av KI bidrar til å forsterke et allerede

utdanning. Dette handler ikke bare om å bevare humaniora, men også om å integrere humanistiske perspektiver i alle teknologiorienterte utdanninger, slik at studentene lærer å stille spørsmål ved, tolke og ta ansvar for teknologiene de bruker og utvikler.

Samspillet åpner også for at humaniora kan utvikles og berikes gjennom nye måter å utforske, analysere og formidle kunnskap på ved hjelp av KI.

En parallell til hiphop

Debatten rundt KI i utdanning speiler historiske diskusjoner rundt introduksjonen av datamaskiner og samplere i musikkproduksjon. Begge var «forstyrrende» teknologier som delte bransjen mellom de som så på dem som revolusjonerende verktøy for kreativitet, og de som betraktet dem som trusler mot «ekte» musikk dyktighet og levebrød.

Det avgjørende i disse debattene var imidlertid ikke selve teknologien, men ulike forståelser av kreativitet og verdi. Teknologien bestemte ikke resultatene, det gjorde den kunstneriske intensjonen. Verktøyene ble brukt for å utvide kreativiteten, ikke erstatte den, og de mest interessante uttrykkene oppsto der artister aktivt eksperimenterte og tok teknologien i bruk på egne premisser.

Hiphop illustrerer dette tydelig. Her ble eksisterende teknologi som platespillere brukt på nye måter for å skape nye uttrykk. Digitale verktøy økte fleksibiliteten og gjorde det

mulig å bearbeide og sette sammen eksisterende materiale på nye måter. Samtidig utviklet det seg nye roller: MC-er – vokalistene som rapper og rimer over musikken – bidro til å gjøre språket til et sentralt kreativt element. Sampling utviklet seg til et kulturelt uttrykk med både musikalsk, historisk og estetisk betydning. Hiphop er dermed mer enn et sett av digital teknologi, det er et språk og en estetikk der innovasjon springer ut av samspillet mellom teknologi, kontekst og menneskelig intensjon. Utviklingen var desentralisert og organisk, preget av prøving, feiling og kreativ utforskning.

Å utvikle samspill med KI

Samtidig som vi anerkjenner viktige etiske dilemmaer knyttet til personvern, opphavsrett, bærekraft og maktkonsentrasjon, er det behov for mer enn bare regulering og kontroll på samfunnsnivå og politisk nivå. KI kan ikke bare forstås som et verktøy for effektivisering eller erstatning for menneskelig tenkning og håndverk, men må ses som en medspiller i et dynamisk og gjensidig påvirkende forhold.

Dette innebærer et ansvar på både individuelt og institusjonelt nivå. Studenter og forelesere må utvikle en oppmerksom og kritisk praksis: Hvilke forslag gir KI-baserte verktøy? Hvilke kulturelle og etiske implikasjoner bærer de med seg? Og i hvilken grad samsvarer de med egne intensjoner og kontekster? Samtidig åpner teknologiene for langt mer enn

standardisert og automatisert bruk. De kan bidra til å strukturere tanker, utvikle tekst og generere nye ideer og uttrykk. Hiphopens fremvekst er illustrerende. På samme måte som sampling og digitale verktøy ikke erstattet verken analog musikk eller musikk kreativitet, men utvidet den, kan KI fungere som et medskapende element i skrive- og tankeprosesser. Hvor grensene går for slike samspill, vet vi ikke på forhånd. Nettopp derfor blir menneskelig dømmekraft og etisk refleksjon avgjørende. I denne forstand ligner KI-bruk på etablerte praksiser i akademia, der redaktører, veiledere og fagfeller bidrar til å utvikle og forbedre tekster. Forestillingen om det autonome geniet, løst fra påvirkning, fremstår i dag som lite treffende.

Etisk dømmekraft

Målet er derfor ikke at menneskene skal tilpasse seg maskinene, men at vi sammen former praksiser hvor kritisk refleksjon står sentralt i samspill med teknologit utviklingen. Lek, eksperimentering og nysgjerrig utforskning av KI kan bidra til nye og overraskende former for kunnskaping. Slik hiphop ikke erstattet tidligere musikkformer, men utvidet det kulturelle uttrykksrommet, kan samspillet mellom mennesker og KI i utdanning og kunnskapsarbeid bidra til en rikere syntese, der teknologi og menneskelig kreativitet sammen skaper nye horisonter for læring, refleksjon og meningsdannelse. I denne sammenhengen blir humaniora avgjørende for å sikre kritisk tolkning, etisk dømmekraft og meningsdannelse, samtidig som feltet selv kan berikes gjennom KI som et verktøy for utforskning, perspektivutvidelse og nye former for kunnskapsutvikling.

«Den økende bruken av KI bidrar til å forsterke et allerede eksisterende marginaliseringspress mot humaniora.»

Et tverrfaglig havari

Universitetet i Oslo tar i disse dager i bruk det nye Livsvitenskapsbygget, Norges hittil største og dyreste forsknings- og universitetsbygning. Studiet av levende organismer i hele sin bredde bringes sammen med basalfaget kjemi under samme tak. Visjonen er at investeringen vil gi uttelling i form av faglig nyskapning på tvers av disiplin- og fakultetsgrenser, innenfor et nytt og potensielt revolusjonerende felt som åpner seg.

Det har ikke vært problemfritt å realisere visjonen. Store budsjettoverskridelser gjorde det nødvendig å ta inn Oslo universitetssykehus som leietager, og i siste fase var det noen av biologene som ikke ønsket å flytte inn. Deres fagfelt risikerer å bli helt borte i biokjemien, sa de.

Vi får håpe at det til slutt går bedre nå enn forrige gang.

For 175 år siden gjorde universitetet (Det Kongelige Frederiks den gang) akkurat det samme. De store nye universitetsbygningene ved Carl Johans gate stod ferdig, med Museum Naturale som den dominerende midtbygningen. Her skulle naturvitenskap og medisinske basalfag samles under ett tak. Kjemi, fysikk, metallurgi og

John Peter Collett
professor emeritus i historie,
Universitetet i Oslo

geologi til venstre. Medisin og zoologi til høyre. Det norske universitetet skulle få forskningslaboratorier og museumssamlinger på høyde med det beste i verden, og håpet var at faglig synergi på tvers av disiplin- og fakultetsgrenser ville kunne gi revolusjonerende resultater.

Problemene meldte seg allerede før huset var ferdig. Kjemikerne nektet å flytte inn. Laboratoriet i Museum Naturale ville ikke holde den standarden som krevdes for å kunne hevde seg i faget internasjonalt, hevdet de.

Motvillig måtte de bli med, men gav aldri opp kampen for å få sin egen bygning utenfor. Og det fikk de da også til slutt, med det kjemiske laboratoriet i Frederiks gate 3, som stod ferdig i 1873.

I høyrefløyen var det ambisiøse vyer som skulle realiseres. Zootomene (dyreanatomene, red. mrk.) og anatomene ble plassert ved siden av hverandre, og håpet var at det skulle oppstå et faglig fellesskap med grunnlag i komparativ anatomi, som hadde vært i rivende utvikling internasjonalt. Dette var den nye livsvitenskapen. Hittil hadde et slikt samarbeid vært umulig. Michael Skjelderup innehadde medisinerens anatomiprofessorat siden 1814, og hans undervisning hadde ikke forandret seg stort på 35 år. Som 80-åring valgte han omsider å gå av. Christian Boeck, som hadde fått et professorat med komparativ anatomi i fagkretsen, håpet på samarbeid med Skjelderups etterfølger, men slik skulle det ikke gå. Den nye anatomiprofessoren, J.A.Voss, var aldeles ikke med på notene.

Voss rettet flengende kritikk mot de nye lokalene som anatomene ble tilbudt. Alt var trangt og tungvint og utilstrekkelig. Ikke var det innlagt vann engang, som måtte være et minstekrav. Kritikken rammet Boeck, som hadde vært den vitenskapelige eksperten i universitetets byggekommité helt fra arbeidet med de nye husene kom i gang i 1840. Visjonen om tverrfaglig nyskapning på den komparative anatomiens grunn var det Boeck som var kommet opp med. Boeck holdt følge med forskningen internasjonalt. Han hadde selv bygget opp den zootomiske samlingen, og nå øynet han muligheten for at ana-

Forskerforums gjesteskribenter skriver sant og subjektivt om forskning.

De faste gjestene er John Peter Collett, Helga Eggebø, Oddveig Storstad og Lorenz Khazaleh.

«Etter noen år ble det oppdaget at preparanten drev skomakerverksted i zootomenes arbeidsrom – med professorens fulle samtykke.»

tomene og zootomene i Christiania i fellesskap kunne hevde seg i den internasjonale forskningsfronten. Men dette var den nye anatomiprofessoren ikke interessert i.

Zootomene og anatomene dro i hver sin retning, nærmest bokstavelig talt. De delte en heisanordning for å løfte menneskelig og dyrekadavre opp fra kjelleren til det anatomiske auditoriet. Heisen var så tung at det trengtes mer enn én mann til å håndtere den. Voss var stadig på

preparanten ved den zootomiske samlingen for at han skulle hjelpe til, til Boecks store irritasjon. Preparanten kunne ikke forstyrres i arbeidet på denne måten. Heiskonflikten ble starten på en årelang administrativ strid, der det ene la seg oppå det andre. All tanke om faglig samarbeid ble umulig.

Christian Boecks forskningsinteresser tok en ny retning. Han kastet seg over fysiologi, som seilte opp som et lovende fagfelt internasjonalt.

Den zootomiske samlingen var han ikke så opptatt av lenger. Etter noen år ble det oppdaget at preparanten drev skomakerverksted i zootomenes arbeidsrom – med professorens fulle samtykke. Samlingene krevde ikke så mye arbeid, og på den luselønnen han fikk betalt, kunne betjenten umulig forsørge kone og barn. Så Boeck hadde latt ham starte denne geskjeften på si.

Som sagt: La oss håpe at det går bedre denne gangen! **F**

AKADEMISK FRIDOM PÅ NORSK

Den akademiske fridommen er truga internasjonalt, men står sterkt i Noreg. Arbeidsvilkår og nedskjeringar høyrer knapt heime i denne debatten, meiner Oddgeir Osland.

Av **Oddgeir Osland**
dekan, Fakultet for
samfunnsvitenskap, Oslomet

FOTO: SONJA BALCI / OSLOMET

Hets og truslar

Korleis ser det då ut her i landet?

Ser vi på press *utanfrå*, er ei reell og viktig utfordring trakassering i sosiale medium. Mange av kollegaene våre som forskar på og ytrar seg om kontroversielle saksområde (som barnevern eller innvandring), opplever hets og i verste fall truslar i kommentarfelt, sosiale medium og over telefonen. Her har vi ein jobb å gjere for å støtte dei, personleg og institusjonelt, som kollegaer og leiarar. (Sjå til dømes antologien til Mangset, Midtbøen og Thorbjørnsrud frå 2022 for dette poenget og andre sensurmekanismar eg kort diskuterer her. Ytringsfrihet i en ny offentlighet: Grensene for debatt og rommet for kunnskap – Norwegian Research Information Repository).

Tilfellet Diesen

Vi har også sett døme på at politiske aktørar har gjort *forsøk* på å presse universiteta til å gripe inn overfor

professorar og andre dei er usamde med. Men døma er få, og når det skjer, så fungerer systemet vårt stort sett slik det skal. Tilfellet Glenn Diesen er instruktivt. Rektor Bing-Jonsson ved USN har tydeleg forsvart Diesen sin rett til å sitje i professoratet og bruke ytringsfridommen sin slik han gjer, utan inngripen frå arbeidsgjevaren. Standpunktet har truleg brei støtte i sektoren. I den grad det er usemje eller usikkerheit om saka, gjeld det ikkje standpunktet, men grunngevinga: For nokre handlar det om akademisk ytringsfridom. Andre vil grunnge det med ytringsfridommen hans og at det å problematisere ytringsfridom med basis i om akademiske normer blir følgde eller ikkje, fører gale av stad.

Konformitetspress

Kva så med sensur *innanfrå*, frå aktørar innanfor akademien?

Vi har sett døme på at folk i leiarstillingar har forsøkt å gripe inn overfor tilsette si forskning og forskingsformidling. Men effekten av slike forsøk har vore slik det skal vere: Det er rektoren eller dekanen som må gå av eller får ei skikkeleg skrape – ikkje professoren eller førsteamanuensen som dei søkte å sensurere. Og vi kjenner knapt døme på at kollegaer eller studentar går i spissen for fagleg-politisk sensur i form av å stoppe føredragshaldarar

Akademisk fridom har vore under aukande press internasjonalt over lengre tid, og særleg med utviklinga i USA under Trump-regimet har debatten om akademisk fridom og ytringsfridom fått fornya merksemd også her i landet.

Men det underlege med delar av den debatten er at han beveger seg heilt ut i randsona av kva akademisk fridom handlar og bør handle om. Blant dei siste bidraga til det er innlegget frå tillitsvalde ved Oslomet som skriv om kollegaer som samanliknar arbeidssituasjonen sin med å vere fabrikkarbeidar ved eit samleband (hovudtillitsvald Erik Dahlgren mfl., Forskerforum.no 11. mars). Innlegget «Akademisk frihet fordrer nye allianser» er symptomatisk for ein bestemt type norsk debatt. Det rettar merksemda mot strukturelle forhold og subtile og lett karikerte mekanismar som kan utgjere eit trugsmål mot akademisk fridom eller i det minste redusere potensialet for å realisere gevinsten av han.

Men eg trur vi står oss på – ikkje minst i dagens situasjon – å ha eit tydelegare og meir avgrensa perspektiv og rette merksemda mot den delen av trusselbiletet som handlar om aktørar som har klare *intensjonar* om å svekke den akademiske fridommen, og som handlar deretter.

eller andre aktiviteter på campus.

Det som derimot er ei reell problemstilling, er at det finst fagmiljø med ideologisk prega konformitetspress frå kollegaer eller leiarar. Det kan vere vanskeleg å leve med, og det kan føre til sjølvensur. Men det er likevel noko anna enn aktive handlingar for å sensurere folk. Og overfor snevre fagmiljø og leiarar med underlege førestillingar om «omdømmestyring» har vi ikkje så mykje meir å ty til enn openheit og sakleg kritikk, slik dei prinsipielle drøftingane i Kierulf-utvalet, NOU 2022: 2 – regjeringen.no, med tilhøyrande ytringsvettreglar gav oss.

Andre problem i akademia

Det vil nok ofte krevje sjølvstende og mot å ytre seg i kontroversielle saker, men det er altså få reelle angrep på akademisk fridom og akademisk ytringsfridom her i landet. Og når det skjer, slår vi ring om prinsippa og dei det gjeld. Dette er verkeleg akademisk fridom på norsk – slik det no fungerer, slik det skal fungere.

Men dei heimlege diskusjonane våre kan vere med på å relativisere kva som står på spel når akademisk fridom verkeleg er truga. Kor alvorleg skal vi eigentleg ta problem som reduserte løyvingar frå Kunnskapsdepartementet, veikskapar ved orga-

→

Den rettsmedisinske kommisjon

Søker ny leder for perioden 2027-2031

Med virkning fra 1. april 2027 skal det oppnevnes ny leder til Den rettsmedisinske kommisjon.

For mer informasjon om kommisjonen, se www.sivilrett.no/drk

Søknad med CV og attester sendes elektronisk til Jobbnorge innen 30.06.2026.

Scann QR-koden for å søke!

Jobbnorge
ID: 300663

Den rettsmedisinske kommisjon

Søker medlemmer for perioden 2027 - 2031

Med virkning fra 1.april 2027 skal det oppnevnes nye medlemmer til gruppe for rettspatologi og klinisk rettsmedisin, toksikologisk gruppe, genetisk gruppe og psykiatrisk gruppe. Søkere til de ulike gruppene bør være spesialist innen sitt fagfelt. Aktuelle kandidater fra hele Skandinavia oppfordres til å søke.

For mer informasjon om kommisjonen, se www.sivilrett.no/drk

Søknad med CV og attester sendes elektronisk til Jobbnorge innen 30.06.2026.

Scann QR-koden for å søke!

Jobbnorge
ID: 300682

«Den daglege røktinga av akademiske verdiar og akademisk fridom er beredskapslageret vårt.»

nisering i universitetssektoren (som korttenkt målstyring med tilhøyrande rapporteringskrav eller plagsame digitale system), omfanget av mellombelse stillingar, dårlege leiarar eller trongsynte kollegaer som går i flokk – *qua* trugsmål mot akademisk fridom eller akademisk yringsfridom? Kvant einskilt av desse problema er viktige nok i seg sjølve, og – som dei tillitsvalde ved Oslomet skriv – ei felles utfordring for oss alle og eit spesielt ansvar for oss i leiarstillingar. Men å omtale slike problem som reelle trugsmål mot akademisk fridom i Noreg krev relativt lange argumentative sprang. Og det blir neppe tatt særleg alvorleg utanfor academia, blant dei som verkeleg arbeider ved yrkeslivets samleband, anten det er i konkret eller meir overført tyding: Ein av styrkane til norsk academia er at vi er så tett på og gjennomskodlege for menneska i det samfunnet vi er del av. Det gjev dei innsyn i at det ikkje akkurat er eit økonomisk elitesjikt det er tale om, men også i at mange i academia har det (etter mitt syn velgrunna) privilegiet å ha relativt frie stillingar.

Fellesskap av usemje

Ironisk nok kan slike heimlege diskusjonar også implisere sjølvoppfyllande sjølvsensursprofetiar. Diskusjonen om mellombelse stillingar kan vere

eit døme. Tesen til dei som ser dette som eit yringsfridomsproblem, er at det å ha velgrunna kontrære meiningar skulle verke diskvalifiserande – som om academia er eit ortodokst religiøst fellesskap. Nokre fagmiljø kan nok vere slik, men det felles normative fundamentet vårt – som mange av oss lever etter – er at vi er eit usemjefellesskap. Vi verdset usemje og velgrunna motargument, det er heilt avgjerande for det vi driv med. Det er rett og slett karrierefremjande.

Med underlege forståingar av kva academia og akademisk fridom er, spreier ein også eit feilaktig bilete til utanforståande som kjem inn i det norske akademiske feltet, anten det er nye studentar herifrå, eller dei som kjem til oss frå utlandet.

Skarp, men sakleg debatt

Her har debatten om Palestina og Israel vore lærerik for meg. Eg har dei siste åra fått høve til å arbeide saman med kollegaer frå Gaza, der dei akademiske institusjonane er jamna med jorda. Og eg har fått høve til å arrangere seminar og delta i mange samanhengar med kollegaer frå andre land. Mange som kjem hit, antar at situasjonen liknar på den vi finn på ein del amerikanske og europeiske universitet, der styresmakter og universitetsleiingar set likskapsteikn mellom politisk kritikk

av Israel og antisemittisme, med tilhøyrande restriksjonar på den akademiske fridommen og studentane sin yringsfridom. Men dette skjer ikkje hos oss. Vi har ulike oppfatningar om mange sider av spørsmålet, som til dømes akademiske samarbeidsformer mellom Noreg og Israel. Debatten kan vere skarp og kjensleladd, men gjennomgåande er tonen sakleg. Vi er samde om at usemje og meiningsbryting er bra, men for mange av dei som kjem hit, tar det tid å forstå at dette verkeleg er tilfellet her hos oss.

Bruk styrken!

Eit av våre klare komparative fortrinn her i landet er at den akademiske fridommen og yringsfridommen står så sterkt. Universitetsinstitusjonane fungerer som forsvarslinje – i møte med dei trass alt små angrepa vi har stått overfor. Dette forsvaret, og den daglege røktinga av akademiske verdiar og akademisk fridom, er beredskapslageret vårt om politisk polarisering rundt oss skulle endre situasjonen til det verre. Det er også styrken vår når vi samarbeider med kollegaer i land der den akademiske fridommen verkeleg er truga – slik mange norske kollegaer gjer. Då bør vi også framheve det, og bruke styrken vår, heller enn å relativisere kva reelle trugsmål mot akademisk fridom verkeleg handlar om.

Steinar A. Sæther
Leder i Forskerforbundet

Organisasjonsutvikling i Forskerforbundet

Forskerforbundet er blitt en stor og sterk organisasjon. Men størrelse alene gjør oss ikke relevante. Skal vi være en organisasjon som betyr noe i medlemmenes hverdag, må vi bli bedre til å skape fellesskap, faglige møteplasser og diskusjoner på tvers av institusjoner og sektorer.

Nå er vi halvveis i en styreperiode. Det er halvannet år til neste representantskapsmøte, og tid for å se hva vi har fått til, og hva som er viktigst å ta fatt på.

Ett av de temaene hovedstyret har satt søkelys på siden januar 2025, er utvikling av organisasjonen. Forskerforbundet har over mange år nytt godt av en betydelig vekst i antall ansatte på nye og gamle universiteter. De siste par årene har denne veksten flatet ut, og vi er nødt til å tenke nøye gjennom hvilke grep vi skal ta for framtiden.

Det er åpenbart at våre tillitsvalgte tenker ulikt om strategiene framover. Uenighet om organisasjonens retning er sunt. Problemet oppstår når vi mangler arenaer der slike uenigheter kan brytes mot hverandre på en konstruktiv måte.

Hovedstyret diskuterer ulike sider ved organisasjonsutvikling og vekst

på hvert eneste møte, men styrets medlemmer er opptatt av at de ikke representerer lokallag eller fagpolitiske foreninger. Vi i styret bruker uforholdsmessig mye tid på å spekulere i hvordan ulike saker vil bli mottatt. Det er åpenbart at vi trenger flere uformelle og formelle kanaler mellom styret og tillitsvalgte som representerer mange medlemmer. På den måten kan vi få en bedre felles forståelse av utfordringene og mulighetene organisasjonen står overfor.

Landsrådet sist fungerte i det hele godt, og det var flere spørsmål knyttet til organisasjonsutvikling (blant annet medlemsparagraf og valgkretser) som ble belyst på gode måter, spesielt i gruppene som var sammensatt på tvers av sektorer. Likevel sitter vi igjen med en følelse av at det fortsatt ikke kom godt nok fram hvorfor vi i ledelsen mener at noen justeringer er nødvendig for å revitalisere organisasjonen, og hvorfor vi trenger bedre møteplasser for læring og erfaringsutveksling på tvers av lokallag, sektorer og tariffområder. Vice versa opplever vi ikke at Landsrådet bidro til at vi selv forstår bedre motstanden mot slike endringer. Evalueringene av Landsrådet har gitt opphav til ideer

om hvordan vi kan rigge det bedre neste år. Og alle tillitsvalgte er kjent med den mangeårige diskusjonen knyttet til inndelingen av lokallag i ulike sektorseminar. Her arbeider vi uansett med noen nye ideer til hvordan de kan organiseres for å styrke dialogen på tvers av lokallag i samme tariffområde.

Også når det gjelder de fagpolitiske foreningene, opplever vi at vi har et stort potensial både for å styrke de eksisterende og for å legge til rette for nye. I Forskerforbundet har vi noen fagpolitiske foreninger som fungerer meget godt for spesifikke grupper (f.eks. ernæringsfysiologer og arkivarer). Men vi vet at store medlemsgrupper savner møteplasser og nettverk av faglig, faglig-sosial eller fagpolitisk karakter. Vi ønsker å legge til rette for etablering og inkorporering av flere slike.

Dette handler ikke primært om medlemsvekst, men om å gjøre organisasjonen bedre og mer relevant for de medlemmene vi har. Målet med organisasjonsutviklingen er å bli en organisasjon som oppleves viktig, relevant og samlende for medlemmene våre – også i en tid der arbeidslivet og kunnskapssektoren er i rask endring.

«Vi vet at store medlemsgrupper savner møteplasser og nettverk av faglig, faglig-sosial eller fagpolitisk karakter.»

Krever høyere lønn for museumsansatte

- Høyt utdannede ansatte i museumssektoren har for lav lønn, slår Petter Sommervold fast. Han arbeider for at museene får på plass en stillingsstruktur som bidrar til bedre lønns- og karriereutvikling.

Petter Sommervold er spesialrådgiver i Forskerforbundets forhandlingsavdeling, der han blant annet har ansvar for tariffområdet Virke. Foran årets hovedoppgjør deler han sine tanker om en del av arbeidslivet som sjelden får oppmerksomhet – men som burde få det.

– Vi har over tid vært bekymret for lønnsutviklingen og karrieremulighetene for museumsansatte. Museumssektoren har ansatte med svært høy kompetanse, men er samtidig preget av lavt lønnsnivå, dårlig lønnsutvikling, mangelfulle karriereveier og en lite enhetlig stillingsstruktur. Museene har

mye å hente på å forenkle og forbedre dette, mener han.

De fleste av landets museer er omfattet av museumsoverenskomsten i tariffområdet Virke HUK (helse, utdanning, kultur). I alt er dette sju ulike landsoverenskomster som kopierer det økonomiske resultatet og andre bestemmelser fra andre deler av offentlig sektor, som staten, KS og Spekter helse.

– Museumsoverenskomsten korresponderer med det statlige tariffområdet. I utgangspunktet er dette uproblematisk, da museene konkurrerer med blant annet UH-sektoren i staten om mange av de samme arbeidstakerne. Men våre tillitsvalgte opplever to problemer som bidrar til lav lønn, det ene knytter seg til stillingsstruktur og det andre til den disponible rammen, forklarer Sommervold.

Museumsoverenskomsten har nemlig den samme lønnsplanen og stillingsstrukturen som i

Spesialrådgiver i Forskerforbundet,
Petter Sommervold.

FOTO: FORSKERFORBUNDET

staten, men det finnes ingen museale stillingskoder i avtaleverket.

– Veldig mange ansatte med en vitenskapelig bakgrunn ender opp med å bli innplassert i en konsulent- eller rådgiverkode. Dette gir en svakere lønnsutvikling, fordi disse kodene som regel ikke er plassert på lønnsstige som garanterer en årlig lønnsutvikling. I tillegg gir det dårlige muligheter til karriereutvikling, fordi få museer har tatt i bruk seniorrådgiverkoden og nesten ingen har tatt i bruk spesialrådgiver. For de som har en vitenskapelig stillingskode finnes det heller ingen toppstilling, fortsetter han.

Det andre problemet knytter seg til rammen i oppgjørene.

– Kort fortalt handler dette om at de museumsansatte «arver» en disponibel ramme som er begrenset av lønnsgradning i deler av staten. Ikke minst gjelder det faste og variable tillegg knyttet til forsvarsøvelser. De museumsansatte betaler dermed for lønnsgradning de ikke har bidratt til selv. I museumssektoren gis det nemlig sjelden tillegg utenom de årlige lønnsforhandlingene. Dette er et strukturelt problem som holder igjen de museumsansattes lønnsutvikling.

Disse utfordringene gjorde at Forskerforbundet for lønnsoppgjøret i 2024 fikk gjennomslag for å nedsette et partssammensatt utvalg i Virke. Utvalget skulle se på både lønn og stillingsstruktur, og levere en rapport innen utløpet av 2025. Denne fristen er nå utsatt, men rapporten er ventet før lønnsforhandlingene i juni.

– Det er sendt ut en spørreundersøkelse til medlemsbedriftene i Virke om stillingskoder og lønnsutvikling, som dessverre ble litt forsinket. Den vil gi et viktig kunnskapsgrunnlag for det videre arbeidet. Partene er enige om betydningen av en lønnsutvikling og stillingsstruktur som gjør museene i stand til å rekruttere og beholde kompetent arbeidskraft, men har ikke landet på hvordan dette kan løses. Vi mener det er fullt mulig å sikre både bedre lønnsutvikling og en mer enhetlig stillingsstruktur innenfor eksisterende rammeverk.

I 2025 hadde Forskerforbundet en turné med regionale samlinger for virksomheter i ABM-sektoren, der lønn og stillingsstruktur stod på agendaen.

– Noen virksomheter har kommet et godt stykke på vei i dette arbeidet, og det viser at det finnes et stort lokalt handlingsrom. Vårt utgangspunkt er at dette arbeidet blir enklere hvis partene sentralt kan bli enige om noen overordnede føringer som legges til grunn, avslutter Sommervold.

Årets forhandlinger i Virke HUK er berammet til 15. til 17. juni.

Forskerforbundets hjernekraftpris 2026

Har du en kollega som utmerker seg ved å bruke sin kompetanse til å forandre verden, markere seg i samfunnsdebatten, flytte forskningsfronten, videreutvikle undervisning, ta i bruk nye arbeidsformer eller formidle kunnskap på nye måter? Da er det bare å nominere vedkommende til Forskerforbundets hjernekraftpris.

Hjernekraftprisen tildeles et eller flere medlemmer av Forskerforbundet som gjennom sitt kunnskapsarbeid har gitt viktige bidrag til samfunnet. Prisen er på til sammen 200.000 kroner.

Forslag til kandidater skal begrunnes med en kort tekst på inntil 1000 ord. Teksten må inneholde kandidatens navn og institusjonstilknytning, samt en begrunnelse for hvorfor kandidaten er aktuell for prisen. Fristen for nominering av kandidater er 7. september 2026.

Hilde Gunn Slottemo inn i SAIH-styret

På årsmøtet 24.–25. april 2026 ble Forskerforbundets nestleder Hilde Gunn Slottemo valgt inn som nytt styremedlem i Studentenes og Akademikernes Internasjonale Hjelpesfond (SAIH).

– Forskerforbundet og SAIH har mange felles kampsaker: Retten til utdanning, demokrati og medbestemmelse, akademisk frihet og internasjonalt samarbeid. Jeg gleder meg til å bidra i det viktige arbeidet SAIH gjør, sier Slottemo. Hun trekker fram synlighet og påvirkning som viktige oppgaver.

SAIH er en solidaritetsorganisasjon av og for studenter og akademikere, med Forskerforbundet som en av medlemsorganisasjonene. I over 60 år har SAIH jobbet for å fremme høyere utdanning og akademisk frihet som menneskeretter.

Storstilt feiring av unge forskertalenter

Finalen i Konkurransen unge forskere 2026 samlet unge forskertalenter fra hele landet til en storstilt feiring fredag 10. april i et fullsatt Domus Bibliotheca ved UiO. Forskerforbundet er stolt samarbeidspartner for konkurransen, som er en tverrfaglig forskningskonkurranse for elever på ungdoms- og videregående skole.

– Det var svært givende å se alle presentasjonene, og en ære å dele ut en av prisene. Konkurransen unge forskere pleier å samle en vifte av kreative og smarte ungdommer med nyskapende forskningsideer, og i år var intet unntak. Jeg er veldig imponert, sa Steinar A. Sæther, leder i Forskerforbundet, som delte ut prisene i kategorien humanistiske og samfunnsvitenskapelige fag.

**FORSKER
FORBUNDET**

Følg oss!

Facebook @forskerforbundet

Instagram @forskerforbund

Bluesky @forsker.bsky.social

Foto: iStock

Få 20 % rabatt fra første forsikring på bil, hus, hytte, kjæledyr – og mer

Det skal være enkelt å ha kontroll på forsikringene dine. Hos oss får du gode medlemspriser, en smidig prosess og ett fast kontaktpunkt.

Les mer og få tilbud

**FORSKER
FORBUNDET**